

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku
wewnętrznego!

ZAKOPIANKA

Paweł Konieczny

Spis treści:

Wstęp	2
1. <i>Zakopianka</i> w ujęciu historycznym	2
2. Opis krajoznawczy	3
1) Wyjazd z Krakowa	3
2) Kraków – Myślenice (Pogórze Wielickie)	7
3) Myślenice – Lubień (Beskid Średni)	11
4) Lubień – Chabówka (Beskid Wyspowy)	13
5) Chabówka – Nowy Targ (Gorce)	16
6) Nowy Targ – Zakopane (Podhale)	19
3. Podziękowanie i prośba	24

Kraków, 2017 r.

Wersja II, poprawiona i uzupełniona.

Wstęp

Dobra znajomość *Zakopianki* – jej przebiegu oraz walorów krajoznawczych mijanych miejsc – jest dla przewodników beskidzkich rzeczą niemal podstawową. Wyruszając z Krakowa z grupą w Gorce, Pieniny, Beskid Wyspowy, Średni, Żywiecki lub Sądecki, czy też kierując się w Tatry, na Podhale, Orawę lub Spisz, niemal zawsze przynajmniej częściowo musimy jechać tą drogą. Warto, aby przejazd taki odbywał się świadomie, a przewodnik już na tym etapie wycieczki, mógł fachowo i ciekawie opowiedzieć grupie zarówno o *Zakopiance* jako drodze, jak i o mijanych miejscach oraz wydarzeniach i osobach z nimi związanych.

Mam nadzieję, że po zapoznaniu się z tym skryptem krajoznawcze omawianie miejsc oglądanych z okien autokaru jadącego *Zakopianką* stanie się dla przewodników i kursantów SKPG Kraków nieco łatwiejsze, ale jednocześnie wiem, że w tekście tym mowa jest tylko o małym wycinku wiedzy, jaką można się podzielić jadąc z Krakowa do Zakopanego.

1. *Zakopianka* w ujęciu historycznym

Proces kształtowania się drogi, którą obecnie nazywamy *Zakopianką* i rozumiemy jako droga łącząca Kraków z Zakopanem, rozpoczął się we wczesnym średniowieczu i w zasadzie nie zakończył do chwili obecnej. Oczywiście o „istocie” *Zakopianki*, czyli celowym połączeniu wspomnianych wyżej miast, można mówić dopiero od II połowy XIX w., czyli od „odkrycia” i późniejszego spopularyzowania Zakopanego. O wiele wcześniej jednak zaczęły funkcjonować poszczególne fragmenty tej trasy, które powstawały w różnych okresach historycznych i wraz z upływem czasu zmieniało się ich zasadnicze przeznaczenie oraz popularność wśród podróżnych. W takim kontekście można mówić o kilku zasadniczych fazach kształtowania się drogi, którą dzisiaj nazywamy *Zakopianką*.

Pierwsza chronologicznie była faza średniowieczna. W tym okresie za protoplastę *Zakopianki* należy uznać wczesnośredniowieczny trakt handlowy łączący Kraków z Węgrami. Wśród przewożonych nim towarów dominowała sól z Bochni i Wieliczki oraz ruda ołowiu wydobywana w okolicy Olkusza. Z Węgier przywożono do Polski przede wszystkim wino oraz przeprowadzano konie. Trakt ten wiódł z Krakowa przez Wieliczkę i Dobczyce, następnie dolinami Raby i Poręby wyprowadzał w okolice dzisiejszej polany Stare Wierchy w Gorcach, a później dolinami Lepietnicy i Czarnego Dunajca doprowadzał do Nowego Targu. Z obecnym przebiegiem *Zakopianki* pokrywa się on przede wszystkim na odcinku Myślenice – Lubień.

Kolejna faza rozwoju *Zakopianki* miała miejsce w XVIII i XIX w. i wiązała się z rozwojem sieci drogowej prowadzonym przez Cesarstwo Austrii przekształcone później w Monarchię Austro-Węgierską. Powstała wtedy m.in. droga łącząca Kraków z Głogoczowem. Był to fragment Traktu Środkowogaliczyjskiego (zwanego inaczej Traktem Cesarskim bądź „gościńcem wiedeńskim”), który został wybudowany w latach 1772-1785¹ i prowadził z Białej (aktualnie część Bielska-Białej) do Podgórza, a następnie poprzez Wieliczkę, Gdów, Bochnię, Tarnów i Rzeszów do Lwowa. Dzięki tej inwestycji bardzo wzrosła rola lokalnej drogi łączącej Głogoczów z Myślenicami, natomiast niemal całkowicie utracił znaczenie stary trakt handlowy, wiodący dawniej doliną Raby z Dobczyc do Myślenic. Pod zaborem austriackim została w latach 1858-1866 wybudowana również droga łącząca Lubień ze Skomielną Białą, a dalej Rabką-Zabornią i Nowym Targiem. W większości prowadziła ona po śladzie dróg lokalnych, ale w kilku miejscach zyskała całkowicie nowy przebieg. Pod koniec XIX w.

¹ W niektórych źródłach można znaleźć wiadomość, że budowa Traktu Środkowogaliczyjskiego rozpoczęła się w 1777 r.

w pewnym zakresie zmodernizowana została również droga z Nowego Targu do Zakopanego.

Kolejne większe inwestycje w ciągu drogi, którą dzisiaj nazywamy *Zakopianką*, prowadzono dopiero w latach 1931-1939. Związane one były z planowanymi Mistrzostwami Świata w Narciarstwie Klasycznym oraz Mistrzostwami Świata w Narciarstwie Alpejskim, które odbyły się w Zakopanem w 1939 roku. W tym okresie dokonano również pewnych korekt przebiegu drogi, m.in. przesunięto na zachód *Zakopiankę* na odcinku Krzeczów – Mały Luboń. W ramach tych prac wybudowano również pierwszy wiadukt nad doliną Raby i torami kolejowymi w Chabówce, przy czym prace przy nim zostały zakończone dopiero podczas okupacji.

W okresie PRL dokonano jedynie nieznacznych modernizacji trasy, m.in. powstała zachodnia obwodnica Nowego Targu, dzięki której jadący do Zakopanego nie muszą przejeżdżać przez centrum miasta, a także dobudowano drugą jezdnię na odcinku Kraków – Myślenice. Dzięki tym inwestycjom obecnie w obydwu kierunkach można na tych odcinkach jeździć dwoma pasami ruchu.

Wiele inwestycji związanych z modernizacją *Zakopianki* zrealizowano na przełomie XX i XXI w. W tym okresie m.in. zmodernizowano wyjazd z Krakowa, wybudowano wiadukt w Myślenicach, powstał odcinek drogi ekspresowej łączący Myślenice z Lubniem oraz wybudowano drugi wiadukt w Chabówce. Poza tym dobudowano drugą jezdnię na odcinku Chabówka – Góra Piątkowa i obecnie na tym odcinku można jeździć w obydwu kierunkach dwoma pasami ruchu.

Obecnie trwają prace nad budową drogi ekspresowej Lubień – Rabka-Zabornia oraz nowej drogi krajowej Rabka-Zabornia – Chabówka. W ramach tych prac powstaje m.in. najdłuższy tunel drogowy w Polsce, który będzie miał długość ponad 2000 metrów. Budowa ma potrwać do 2019 roku, przy czym sam tunel ma zostać oddany do użytku w 2021 roku. W 2019 r. planowane jest rozpoczęcie prac budowlanych na odcinku Chabówka – Nowy Targ, przy czym droga ta nie będzie miała statusu drogi ekspresowej, a drogi głównej ruchu przyspieszonego.

Pomimo tego, biorąc pod uwagę stale wzrastające znaczenie turystyczne Zakopanego i jego okolicy proces kształtowania się *Zakopianki* bez wątpienia się jeszcze nie zakończył. Po oddaniu do użytku obecnie realizowanych inwestycji konieczna stanie się modernizacja drogi na odcinku Góra Piątkowa – Nowy Targ oraz przebudowanie całego, niewydolnego obecnie, układu komunikacyjnego Podhala. Również odcinek Kraków – Myślenice będzie wymagał w niedalekiej przyszłości gruntownej modernizacji polegającej co najmniej na zapewnieniu bezkolizyjności na skrzyżowaniach z innymi drogami. Biorąc jednak pod uwagę dotychczasowe tempo modernizacji *Zakopianki*, ciężko szacować, kiedy na całym swoim przebiegu stanie się ona bezpieczna i możliwa do przejechania w rozsądnym czasie nawet w okresie wzmożonego ruchu turystycznego.

2. Opis krajoznawczy

1) Wyjazd z Krakowa

Krakowski początek *Zakopianki* znajduje się przy zlokalizowanym w dzielnicy Podgórze **rondzie Antoniego Matecznego**. W rzeczywistości nazwa »rondo« nie jest w tym wypadku ścisła, gdyż jest to tak naprawdę skrzyżowanie z centralną wyspą bez ruchu okrężnego. Dochodzą do niego ulice Konopnickiej² (przedłużenie alei Trzech Wieszców), Kalwaryjska³ (prowadzi w stronę Rynku

² Maria Konopnicka (1842-1910) – polska poetka i nowelistka, zadebiutowała poematem *W górach*. W 1903 r. otrzymała od społeczeństwa dwór w Żarnowcu pod Krosnem, który był darem społeczeństwa na 25-lecie pracy pisarskiej.

³ Nazwa ulicy Kalwaryjskiej wywodzi się z faktu, że wiodła ona w stronę Kalwarii Zebrzydowskiej. Wcześniej

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

Podgórskiego), Kamieńskiego⁴ (prowadzi w kierunku Prokocimia i dalej Tarnowa) oraz Wadowicka⁵ (prowadzi w kierunku Łagiewnik i nią dalej wiedzie *Zakopianka*). Rondo Matecznego powstało w latach 50. XX w. i początkowo stanowiło skrzyżowanie ulicy Kalwaryjskiej z drogami prowadzącymi na południe (w stronę Zakopanego) oraz na południowy wschód (w stronę Tarnowa). W następnych latach do ronda doprowadzono ulicę Konopnickiej, przez co skrzyżowanie stało się częścią II obwodnicy Krakowa. Przez rondo Matecznego przechodzą również tory tramwajowe łączące centrum miasta z Łagiewnikami oraz Borkiem Fałęckim. Obecnie jest to jedno z najbardziej zatłoczonych komunikacyjnie miejsc w Krakowie. Dziennie przejeżdża tędy ponad 50.000 samochodów.

Patronem ronda jest **Antoni Mateczny**. Architekt czeskiego pochodzenia, który do Podgórza sprowadził się w latach 80. XIX w. W 1898 r. zakupił parcelę u wylotu ulicy Kalwaryjskiej i podczas poszukiwań wody pitnej dowiercił się na głębokości 36 m do silnego źródła siarczanej wody mineralnej. W 1899 r. uzyskał od władz austriackich zgodę na poszukiwania górnicze na terenie Podgórza. Po przeprowadzeniu analiz składu chemicznego odkrytego źródła rozpoczął budowę nowoczesnego zakładu wodoleczniczego, który został oddany do użytku w 1905 r. Zakład był prowadzony przez Matecznego do jego śmierci w 1934 r. Wśród gości byli m.in. baron Götz-Okocimski oraz rodzina arcyksiążęca z Żywca. Antoni Mateczny był również działaczem społecznym, pełnił m.in. funkcję radnego miejskiego. Podczas II wojny światowej Niemcy przejęli zakład i zorganizowali w jego budynkach fabrykę odzieżową oraz fabrykę gumy syntetycznej. Później krótko stacjonowały w nim oddziały Armii Czerwonej, a następnie ponownie funkcjonowała fabryka gumy syntetycznej, w której wytwarzano m.in. prezerwatywy. Po powrocie do przedwojennej działalności zakład został upaństwowiony w 1952 r., a obecnie, po odzyskaniu przez spadkobierców Antoniego Matecznego, znajduje się w rękach prywatnych.

Z ronda Antoniego Matecznego kierujemy się ulicą Wadowicką na południe. Po około kilometrze dojeżdżamy do skrzyżowania z ulicami Brożka⁶, Tischnera⁷ oraz Zakopiańską. Po prawej stronie widzimy pętlę tramwajową, a tuż za nią budynki **zajezdni tramwajowej Podgórze**. Plany jej budowy w tym miejscu sięgają 1928 r. Władze miejskie przekazały wtedy teren pod jej budowę, która trwała w latach 1937-38. W budynku znalazło się 10 torów, na których łącznie mogło znajdować się 40 wagonów. W późniejszych latach zajezdnia była wielokrotnie modernizowana i obecnie jest jedną z dwóch czynnych – obok Zajezdni Nowa Huta – zajezdni tramwajowych w Krakowie.

Kierujemy się dalej na południe i przejeżdżamy przez **Łagiewniki**. Jest to dzielnica Krakowa, która powstała na bazie osady sięgającej korzeniami XIV w. Początkowo była własnością rycerską, ale w XV w. władzę nad nią objął kasztelan krakowski. Miejscowa ludność od tego czasu miała świadczyć prace dla dworu królewskiego. Jej głównym zajęciem, co znajduje zresztą wyraz w nazwie miejscowości, było wytwarzanie łągwi. Były to deseczki, które później bednarze – prawdopodobnie również zamieszkujący w Łagiewnikach – wykorzystywali przy produkcji beczek. Intensywny rozwój miejscowości przypada dopiero na przełomie XIX i XX w., kiedy na obszarze wsi odkryto złoża ilów oraz gipsu. Wkrótce potem okolica stała się lokalnym zagłębiem przemysłowym, gdzie powstawały

nazywano ją *Traktem Izdebnickim*.

⁴ Henryk Ignacy Kamieński (1777-1831) – polski wojskowy, uczestnik bitwy pod Somosierrą, zginął w bitwie pod Ostrołęką podczas powstania listopadowego.

⁵ Nazwa ulicy Wadowickiej wywodzi się z faktu, że wiodła ona w stronę Wadowic.

⁶ Jan Brożek (1585-1652) – polski matematyk, astronom, pisarz, rektor Akademii Krakowskiej, patron zlokalizowanego przy ul. Grodzkiej w Krakowie Collegium Broscianum UJ.

⁷ Józef Tischner (1931-2000) – postać niewymagająca przedstawienia przewodnikowi lub kursantowi SKPG Kraków.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

m.in. młyny, piekarnie oraz cegielnie.

Jadąc przez Łagiewniki naszą uwagę przykuwa znajdująca się po lewej stronie wieża bazyliki Bożego Miłosierdzia, która wyglądem przypomina pochodnię. Świątynia ta jest częścią **Sanktuarium Bożego Miłosierdzia**. Jest to kompleks sakralny, który powstał przy neogotyckim zespole klasztorным Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia⁸ wybudowanym w latach 1889-1891. Sanktuarium Bożego Miłosierdzia zostało ustanowione w 1992 r., kiedy kard. Franciszek Macharski klasztorną kaplicę pw. św. Józefa podniósł do rangi sanktuarium. Obecnie poza klasztorem i wspomnianą bazyliką tworzą je m.in. kaplica Wierzytwej Adoracji Najświętszego Sakramentu oraz Dom Duszpasterski.

Postacią, której zawdzięczamy istnienie Sanktuarium Bożego Miłosierdzia jest **święta Maria Faustyna Kowalska**. Urodzona w 1905 r. w Głogowcu (obecnie woj. łódzkie) jako Helena Kowalska była trzecim z dziesięciorga dzieci Stanisława i Marianny, rolników mieszkających w tej wsi. W wieku siedemnastu lat oznajmiła zamiar wstąpienia do zakonu, co jednak nie spotkało się z aprobatą rodziców. Było to również trudne z uwagi na to, że kandydatki do życia konsekrowanego musiały wpłacać wysoki posąg na rzecz zakonu. Jedynym zgromadzeniem, które ją przyjęło – również dopiero po przyjęciu posagu – było Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Helena Kowalska wstąpiła do niego w 1925 r., a wieczyste śluby zakonne złożyła w 1933 r. W ramach zakonu była wielokrotnie przenoszona, m.in. do Skolimowa, Wilna, Warszawy, Płocka, itp. Była mistyczką, stygmatyczką i wizjonerką. Na podstawie jej wizji namalowany został obraz *Jezu, ufam Tobie*. Swoje duchowe i mistyczne doświadczenia opisała w *Dzienniczku*. Była pierwszą głosicielką kultu miłosierdzia bożego. Zmarła w 1938 r. w Krakowie. W 1993 r. została beatyfikowana, a w 2000 r. kanonizowana przez Jana Pawła II.

Jedziemy dalej na południe i wkrótce po lewej stronie mijamy duże centrum handlowe (m.in. Carrefour, Castorama). Znajduje się ono na dawnych terenach jednego z największych zakładów przemysłowych, jaki powstał na przełomie XIX i XX w. na terenie obecnego Krakowa. W 1901 r. Bernard Liban⁹ otrzymał zgodę na budowę na tym terenie fabryki sody. W 1906 r. utworzył zakład pod nazwą „Pierwsza Galicyjska Fabryka Sody Amoniakalnej S.A.”, który w 1909 r. został wydzierżawiony, a w 1921 r. wykupiony przez **Zakłady Solvay w Polsce Sp. z o.o.**¹⁰. Zakład był stale modernizowany i rozbudowywany, m.in. w 1915 r. uruchomiono rurociągi, którymi doprowadzano wodę z ujęcia na Wiśle w Pychowicach oraz solankę z Wieliczki, a w 1918 r. oddano do użytku kolejkę wąskotorową prowadzącą do kamieniołomu w Zakrzówku. Zakłady Solvay – pod różnymi nazwami i przy zmieniających się właścicielach – funkcjonowały do 1989 r., kiedy został zlikwidowany, a na jego miejscu po rekultywacji terenu z czasem powstało wspomniane wyżej centrum handlowe.

W krakowskim Solvayu, w czasie, gdy podczas okupacji hitlerowskiej zakład funkcjonował pod nazwą »Ostdeutsche Chemische Werke GmbH«, pracował od września 1940 r. do sierpnia 1944 r. – jako szeregowy robotnik – **Karol Wojtyła**. Dzięki znalezieniu zatrudnienia prawdopodobnie uniknął wywiezienia do Niemiec na roboty przymusowe. O pracy przyszłego papieża w tym miejscu przypomina tablica pamiątkowa znajdująca się na ścianie jednego z niewyburzonych budynków. Dawniej był to budynek biurowy, a obecnie znajduje się w nim siedziba Centrum Sztuki Współczesnej Solvay.

Na terenie dawnych zakładów Solvay – za centrum handlowym – prowadzona jest budowa dobrze widocznego z drogi **Sanktuarium Jana Pawła II**. Jego budowa rozpoczęła się w 2008 r. Od

⁸ Żeński zakon katolicki założony w Warszawie w 1862 r. przez hrabinę Teresę Potocką.

⁹ Krakowski przedsiębiorca pochodzenia żydowskiego, właściciel kamieniołomów, cementowni i fabryk.

¹⁰ Polskie przedstawicielstwo założonego przez Ernesta Solvaya w 1863 r. i funkcjonującego do dzisiaj międzynarodowego koncernu chemicznego Solvay Group.

2011 r. w dolnej kaplicy Sanktuarium znajduje się relikwia świętego: ampułka z krwią. W pobliżu Sanktuarium powstaje również Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”. Ma to być miejsce poświęcone życiu i twórczości papieża Jana Pawła II, a jednocześnie wotum dziękczynne narodu polskiego za jego pontyfikat.

Przejeżdżamy przez **Borek Fałęcki**. W XVI w. była to wieś stanowiąca własność krakowskiej kapituły katedralnej, która później należała do parafii św. Jakuba na Kazimierzu. Od końca XVIII w. miejscowość stanowiła własność prywatną. W okresie międzywojennym na jej terenie zamieszkiwali głównie robotnicy zakładu Solvay. W 1950 r. wybudowano linię tramwajową zakończoną wysuniętą najbardziej na południe pętlą tramwajową.

Podjeżdżamy na Górę Borkowską, leżące w granicach Krakowa pierwsze karpackie wzniesienie. Geograficznie zalicza się ono do Pogórza Wielickiego. W prawo, w stronę osiedla Kliny oraz Kobierzyna odchodzi ulica Zawila, natomiast w lewo ulica Jugowicka prowadzi w stronę Kurdwanowa. Uwagę przykuwa modernistyczna bryła **kościół pw. Matki Boskiej Zwycięskiej**. Jego budowę rozpoczęto w 1937 r. W czasie II wojny światowej Niemcy urządzili w budynku magazyny. Budowę świątyni dokończono w 1947 r., ale z powodu przeszkód stawianych przez komunistów konsekrował ją dopiero w 1975 kard. Karol Wojtyła.

Po prawej stronie przejeżdżamy wzdłuż ceglanego muru, nad którym straszą dziesiątki reklam szpecących okolicę. Za murem znajduje się wybudowany około 1845 r. **dwór Ziobrowskich**. Dwór powstał na miejscu drewnianego dworku, w którym mieszkał zarządca miejscowości z ramienia kapituły katedralnej. Po wykupieniu wsi przez Konstancję Gniazdowską z domu Fałęcką rozszerzono jej nazwę o drugi człon, stąd dzisiejsza nazwa Borek Fałęcki. Stary dwór zarządcy z czasem wyburzono, wybudowano natomiast nowy, istniejący do dnia dzisiejszego. Dwór wraz z folwarkiem został kupiony około 1890 r. przez rodzinę Ziobrowskich. Jego właścicielem był m.in. Stanisław Ziobrowski, profesor krakowskich szkół średnich i jeden z pierwszych członków Towarzystwa Matematycznego w Krakowie. W parku dworskim wytyczono szereg alejek oraz sadzono rzadkie i egzotyczne gatunki drzew, m.in. niezwykle, 20-piennego tulipanowca wyrastającego z jednego odziomka. W 1914 r. w otoczeniu dworu formowano z rozkazu Józefa Piłsudskiego I Pułk Artylerii Lekkiej Legionów. Po II wojnie światowej dwór wraz z otaczającym folwarkiem i parkiem został znacjonalizowany. Od 1957 r. mieścił się w nim Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Budynek został zwrócony spadkobiercom rodziny Ziobrowskich dopiero w 2013 r. Obecnie mieści się w nim tzw. Wolna Szkoła Waldorfska, prywatna placówka edukacyjna o niestandardowym podejściu do nauczania.

Z Góry Borkowskiej jedziemy dalej na południe ulicą Zakopiańską. Po około kilometrze dojeżdżamy do skrzyżowania, gdzie w lewo odchodzi ulica Kąpielowa, prowadząca do będących obecnie dzielnicą Krakowa **Swoszowic**. Jest to jedno z najstarszych polskich uzdrowisk, funkcjonujące formalnie od 1811 r., a budowane w latach 1800-1831. Jego założycielem był Feliks Radwański, architekt, profesor UJ i działacz społeczny. W Swoszowicach zaczyna się długodystansowy niebieski szlak turystyczny biegnący do Szczawy w dolinie Kamienicy.

Wspomniana powyżej **ulica Kąpielowa** powstała w miejscu, gdzie przebiegała zrealizowana w ramach budowy Twierdzy Kraków tzw. droga rokadowa, czyli droga, którą pomiędzy fortami przemieszczano wojsko oraz amunicję. Na tym odcinku droga ta łączyła fort pancerny główny 51 ½ OST „Swoszowice” z fortem pancernym pomocniczym 52a „Łapianka”, który ukryty jest w zadrzewieniu po prawej stronie *Zakopianki*. Fort „Łapianka” powstał na przełomie XIX i XX w. w ramach akcji wzmacniania zewnętrznego pierścienia Twierdzy Kraków i miał bezpośrednio blokować ewentualne ruchy przeciwnika po osi dzisiejszej *Zakopianki*. O pierwotnym charakterze ulicy Kąpielowej świadczy nazwa stanowiącej jej przedłużenie ulicy Fortecznej. Wzdłuż tych ulic przebiega Szlak Dawnej

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

Twierdzy Kraków.

Kierujemy się dalej na południe i po niespełna kilometrze przejeżdżamy nad **linią kolejową** łączącą Kraków ze Skawiną. Linia ta powstała w 1884 r. w ramach budowy Kolei Transwersalnej (choć nie łączy się bezpośrednio z jej główną trasą) i połączyła Podgórze (Płaszów) z Oświęcimiem. Miała stanowić alternatywę dla zlokalizowanej zbyt blisko granicy z Cesarstwem Rosyjskim Kolei Północnej Cesarza Ferdynanda łączącej Kraków z Wiedniem. Linię kolejową Podgórze (Płaszów) – Oświęcim z główną trasą Kolei Transwersalnej połączyła wybudowana również w 1884 r. linia Skawina – Sucha Beskidzka.

Tuż po przejechaniu nad linią kolejową osiągamy węzeł Opatkowicki, czyli miejsce, gdzie z *Zakopianką*, czyli na tym odcinku wciąż ulicą Zakopiańską, krzyżuje się **autostrada A4**. Jest to najdłuższa (672 km) i jedyna kompletna autostrada w Polsce. Przecina południową Polskę biegnąc z zachodu na wschód i łącząc granicę z Niemcami w Jędrzychowicach z granicą z Ukrainą w Korczowej. Łączy takie miasta jak Wrocław, Opole, Katowice, Kraków, Tarnów i Rzeszów. Jadąc *Zakopianką* na południe na autostradę A4 można zjechać tylko w stronę Katowic. Jadąc *Zakopianką* w stronę Krakowa można zjechać zarówno w stronę Katowic, jak i Rzeszowa, natomiast jadąc autostradą od strony Rzeszowa nie ma również możliwości zjazdu w stronę centrum Krakowa. Ten odcinek autostrady A4 został oddany do użytku w 2003 r.

Autostrada A4 przecięła wchodzące obecnie w skład Krakowa **Opatkowice**. Historia miejscowości sięga XIII w., kiedy została założona przez benedyktynów z Tyńca. W średniowieczu przebiegała przez nie jedna z odnóg traktu solnego prowadzącego z Wieliczki na zachód, w stronę Śląska i Czech. Do Krakowa Opatkowice zostały włączone w 1973 r. Obecnie południowa granica Opatkowic stanowi również południową granicę Krakowa.

Dotychczas przejechaliśmy 6,5 km *Zakopianki*. Pozostało jeszcze 94,5 km.

2) Kraków – Myślenice (Pogórze Wielickie)

Po opuszczeniu Krakowa wjeżdżamy na obszar¹¹ **Pogórza Wielickiego**¹². Charakteryzuje się ono łagodnymi, w większości równoleżnikowo położonymi wzniesieniami, gęstą siatką osadniczą sięgającą zazwyczaj grzbietów oraz niewielką ilością zwartych kompleksów leśnych. Z najciekawszych miejscowości warto wymienić Wieliczkę oraz leżącą na granicy z Beskidem Średnim Kalwarię Zebrzydowską. Geograficznie Pogórze Wielickie dzieli się na dwa rozległe płaskowyże: Draboża na zachodzie oraz Świątnicki na wschodzie, a także niewielkie Pasma Bukowca na południu. Na tym odcinku *Zakopianka* przebiega przez Płaskowyż Świątnicki.

Pierwszą miejscowością, przez którą przejeżdżamy po opuszczeniu Krakowa jest **Libertów**, którego centrum leży niespełna kilometr na prawo od *Zakopianki*. Jego korzenie sięgają XIII w., a nazwa wywodzi się prawdopodobnie od imienia zasadzcy albo jednego z pierwszych właścicieli – Liberta.

Kolejną miejscowością na naszej trasie jest **Gaj**. Jedną z teorii mówi, że nazwa wsi nawiązuje do tego, że w czasach pogańskich zlokalizowany był tutaj ośrodek kultu pogańskiego, a modlitwy odbywały się właśnie w gaju. Bardziej prawdopodobne jest jednak, że w średniowieczu na terenie wsi znajdował się niewielki las, nazywany gajem. W ostatnich latach o Gaju zrobiło się głośno, z uwagi na to, że jego mieszkańcy regularnie blokowali *Zakopiankę*, domagając się budowy kładki dla pieszych. Została ona otwarta w grudniu 2015 r.

¹¹ Przyjęto granicę wyznaczoną głównie w oparciu o kryteria turystyczne oraz administracyjne, która w pewnym zakresie różni się od znacznie bardziej skomplikowanej granicy wyznaczonej w oparciu o kryteria geologiczne.

¹² Więcej na ten temat można znaleźć w skrypcie „Pogórze Wielickie” autorstwa Pawła Koniecznego.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

Z miejscowością bezpośrednio wiąże się postać **Józefa Bema**. Był to urodzony w 1794 r. w Tarnowie polski generał oraz dowódca polskiej artylerii w czasie powstania listopadowego, po jego upadku emigracyjny działacz polityczny i społeczny, a później dowódca trzeciej rewolucji wiedeńskiej w 1848 r. oraz naczelny wódz powstania węgierskiego w latach 1848-1849 (okres Wiosny Ludów) i feldmarszałek armii Imperium Osmańskiego. W latach 1801-1809 młody Józef Bem spędzał w zakupionym przez ojca dworze w Gaju okresy letnie. Obecnie dwór ten leży na Krakowskim Szlaku Generała Bema.

W Gaju znajduje się również murowany kościół pw. Narodzenia NMP z 1626 r., w którym na uwagę zasługuje uchodzący za cudowny kościół Matki Bożej Gajowskiej z XV w.

Kierujemy się dalej na południe i po przejechaniu niespełna dwóch kilometrów dojeżdżamy do **Mogilan**. Nazwa miejscowości prawdopodobnie wywodzi się od znajdujących się tutaj w średniowieczu mogił, przy czym mogły to być albo wczesnośredniowieczne groby (np. z czasów domniemanego najazdu na ziemię Wiślan Państwa Wielkomorawskiego¹³) albo prehistoryczne kurhany ciepłopalne, podobne do zachowanych w innych miejscowościach Pogórza Wielickiego¹⁴. Obecnie *Zakopianka* objężdża centrum miejscowości od wschodu, ale historycznie droga biegła przez środek miejscowości. Warto zwrócić uwagę na pierwsze interesujące widoki Beskidów (przy dobrej widoczności również Tatr), które pojawiają się przy dobrej pogodzie po przejechaniu pod wiaduktem drogowym. Podziwiać można m.in. Babią Górę (1725 m), Pilsko (1557 m), a także praktycznie cały Beskid Średni oraz znaczną część Beskidu Wyspowego.

Mogilany początkowo stanowiły własność książęcą. W 1199 r. książę Leszek Biały¹⁵ przekazał je wojewodzie sandomierskiemu i swojemu najbliższemu doradcy Goworkowi¹⁶. Później ich właścicielem był wojewoda krakowski Teodor Gryfita¹⁷, a kilka lat po jego śmierci właścicielami zostali cystersi z Ludźmierza, którzy wkrótce przenieśli się do Szczyrzyca. Posiadali oni Mogilany wraz z okolicą przez 326 lat, a następnie wymienili je z kasztelanem krakowskim Wawrzyńcem Spytkiem Jordanem¹⁸, który w latach 1560-1567 wznosił na wzgórzu okazały drewniany pałac. Bywali w nim najznamienitsi polscy twórcy doby renesansu, m.in. Mikołaj Rej¹⁹ i Stanisław Orzechowski²⁰. W późniejszym czasie właściciele Mogilan zmieniali się wielokrotnie. Wśród nich warto wymienić księżną Helenę Apolonię Massalską, która pod koniec XVIII w. w miejscu zrujnowanego pałacu Jordana wzniosła okazały klasycystyczny dwór. W 1802 r. Mogilany wraz z dworem zakupił Józef Nowina Konopka. W rękach jego spadkobierców dwór pozostawał aż do 1939 r. Warto jeszcze wspomnieć, że w 1909 r. na rynku w Mogilanach kończył się pierwszy w Małopolsce rajd samochodowy. Jego trasa wiodła z krakowskiego Borku Fałęckiego przez Libertów i Gaj, a będące wtedy nowością automobile zgromadziły przy szosie rzesze ludzi. W lutym 1914 r. w Mogilanach odbyły się dowodzone

¹³ Najazdu miał dokonać Świętopełk I Wielki (ur. ok. 844 – 894, władca 871 – 894) z dynastii Mojmirowiców.

¹⁴ Można je spotkać np. w Jawczycach i Wiatowicach. Pewne jest także, że istniały w nieodległym od Mogilan Zakliczynie, a prawdopodobnie także w bardzo bliskim Sieprawiu.

¹⁵ Leszek Biały (ur. ok. 1184 – 1227) – piastowski książę zwierzchni w latach 1194 – 1198, 1199, 1206 – 1210 i 1211 – 1227, syn Kazimierza II Sprawiedliwego, wnuk Bolesława III Krzywoustego.

¹⁶ Goworek (1166 – 1227) – wojewoda sandomierski i kasztelan krakowski, współpracownik Leszka Białego.

¹⁷ Teodor Gryfita – małopolski możnowładca, w 1234 r. sprowadził cystersów do Ludźmierza.

¹⁸ Wawrzyniec Spytek Jordan (1518 – 1568) – magnat, m.in. wojewoda krakowski i podskarbi wielki koronny, mecenas kultury i sztuki, pochowany w kościele św. Katarzyny w Krakowie w pięknym późnorenesansowym nagrobku wykonanym przez Santi Gucci'ego.

¹⁹ Mikołaj Rej (1505 – 1569) – poeta i prozaik renesansowy uznawany za „ojca literatury polskiej”.

²⁰ Stanisław Orzechowski (1513 – 1566), wybitny autor pism politycznych i religijnych doby renesansu. Ciekawostką jest, że będąc księdzem katolickim zawarł związek małżeński i nakłaniał do zniesienia celibatu, ale nie spotkała go za to kara ekskomuniki.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

bezpośrednio przez Józefa Piłsudskiego manewry Związku Strzeleckiego. W 1939 r. w dworze przez krótki czas stacjonowało dowództwo wycofującej się na wschód 21. Dywizji Piechoty Górskiej (dow. gen. Józef Kustroń). W okresie okupacji hitlerowskiej w dworze w Mogilnach jedną ze swoich rezydencji urządził Egon Höller, pierwszy niemiecki starosta ziemski krakowski. Po wojnie dwór w Mogilnach został znacjonalizowany, a w 1967 r. przekazano go Polskiej Akademii Nauk.

Po minięciu Mogilan *Zakopianka* znacznie się obniża i wkrótce po prawej stronie mijamy kompleks leśny, zwany **lasem Bronaczowa**. Jest to zlokalizowana najbliżej Krakowa pozostałość puszczy karpackiej, która jeszcze w średniowieczu porastała znaczną część Pogórza Wielickiego oraz przeważającą część Beskidów. Sama nazwa nawiązuje do tego, że we wczesnym średniowieczu w okolicy zamieszkiwali tzw. bronacze, czyli osoby, których obowiązkiem było pobieranie cła od jadących z południa kupców. Obecnie las Bronaczowa zajmuje ponad 600 ha. Na części jego obszaru utworzono w 1989 r. rezerwat Kozie Kąty, który chroni zróżnicowane ekosystemy leśne i ich naturalny układ przestrzenny.

Następnym ważnym punktem na naszej trasie jest skrzyżowanie *Zakopianki* z drogą krajową 52, która prowadzi do Kalwarii Zebrzydowskiej, Wadowic, Andrychowa i Bielska-Białej, a po zmianie numeracji dróg w sierpniu 2016 r. również do Cieszyna (jako S52). Na odcinku Bielsko-Biała – Głogoczów planowana jest od wielu lat budowa drogi ekspresowej, którą nazwano **Beskidzką Drogą Integracyjną**. Według rządowych planów droga ta ma powstać do 2023 r., ale wobec protestów niezadowolonych z jej przebiegu społeczności lokalnych (głównie w gminie Wadowice) wydaje się to mało realne.

Skrzyżowanie *Zakopianki* z drogą krajową 52 znajduje się na obszarze miejscowości **Głogoczów**. Tuż po jego przejechaniu widać po prawej stronie park dworski, w którym znajduje się praktycznie niewidoczny z drogi dwór rodziny Nowina-Konopków z przełomu XIX i XX w. Kilkadziesiąt metrów dalej, również po prawej stronie, warto zwrócić uwagę na XVIII w. lamus dworski, czyli budynek, w którym przechowywano zboże i dworskie narzędzia gospodarcze. Po II wojnie światowej przebudowano go – na szczęście bez ingerencji w bryłę – na budynek mieszkalny.

Kolejną miejscowość na naszej trasie jest **Bęczarka**. Centrum tej niewielkiej wsi znajduje się niespełna kilometr na zachód od *Zakopianki*. Warto przywołać ciekawą nazwę płynącego przez nią potoku Zakrętek. Po przejechaniu skrzyżowania do Bęczarki jadąc *Zakopianką* można – przy dobrej pogodzie – podziwiać ładną panoramę północnej części Beskidu Średniego. Warto zwrócić uwagę na różnice pomiędzy łagodnymi, niezalesionymi wzniesieniami Pogórza Wielickiego, a ostrymi, porośniętymi zboczami beskidzkich szczytów.

Na tym odcinku *Zakopianka* przebiega nieopodal równoleżnikowego **pasma Bukowca**, czyli najbardziej na południe wysuniętej części Pogórza Wielickiego. Nazwa »Bukowiec« odnosi się do lasu znajdującego się w zachodniej części pasma, co oznacza, że mamy tutaj do czynienia z rzadką sytuacją, gdy nazwa pasma nie pochodzi od nazwy jego najwyższego szczytu (w tym wypadku w ogóle nie pochodzi od nazwy szczytu). Najwyższym wzniesieniem pasma Bukowca są Wierchy (467 m), które są również najwyższym wzniesieniem całego Pogórza Wielickiego.

Kolejną miejscowością na naszej trasie są **Krzyszkowice**. Znajduje się tu drewniany kościół pw. św. Anny z XVIII w. oraz prywatny dwór z XXI w., który dość wiernie wzoruje się na znajdującym się wcześniej w tym samym miejscu dworze z pocz. XIX w., który po nacjonalizacji w 1945 r. popadł w kompletną ruinę.

Z Krzyszkowicami wiąże się również postać księżnej **Augusty de Montleart**²¹, która pomimo

²¹ Jej matką była księżna Maria Krystyna Wettyn (cóрка Karola Chrystiana Wettyna, syna Augusta III Mocnego), przyrodnim bratem (synem matki z pierwszego małżeństwa) król Sardynii Karol Albert, ojciec pierwszego

ogromnego majątku i koligacji z największymi rodami Europy słynęła ze skromności i okazywania dobroci mieszkańcom swoich wsi. Założyła we wspomnianym powyżej dworze w Krzyszkowicach szpital dla ubogich, ufundowała również szkoły w Krzyszkowicach, Myślenicach i Zawadzie. Z powodu swojego zachowania nazywana była „chłopską księżną”, a o jej charakterze świadczy fakt, że w testamencie każdemu ze swoich 14 chrześniaków zapisała po 1000 guldenów²².

Kolejną miejscowością, przez którą przejeżdżamy jest **Jawornik**, którego centrum znajduje się niespełna kilometr na zachód od *Zakopianki*. Podczas powodzi w 2010 r. woda odsłoniła na obszarze wsi m.in. fragmenty niemieckiego ciągnika artyleryjskiego Raupenschlepper Ost (RSO) oraz samochodu terenowego VW 82 Kübelwagen, które zostały porzucone przez wycofujących się Niemców w 1945 r.

W Jaworniku wybudowano w l. 1633-1648 drewniany kościół pw. św. Jana Chrzciciela i Matki Boskiej Szkaplerznej, który został przeniesiony do krakowskich Krzesławic w l. 1984-1997 r. Świątynia, obok pobliskiego dworku Jana Matejki, miała stanowić zaczątek skansenu, który planowano zorganizować w tej części Krakowa.

Miejscowość leży pomiędzy pasmami Bukowca (na północy) oraz Barnasiówki (na południu). Pierwsze z nich zaliczane jest jeszcze do Pogórza Wielickiego, natomiast drugie już do Beskidu Średniego.

Po minięciu Jawornika po prawej stronie *Zakopianki* zauważyć można wspomniane już **Pasmo Barnasiówki**. Jego określenie pochodzi od nazwy najwyższego wzniesienia w paśmie – Barnasiówki (566 m), przy czym często określane jest mianem Pasma Dalinu (506 m), który jadąc *Zakopianką* jest najlepiej widoczny. W lesie na jego wschodnim zboczu znajduje się cmentarz choleryczny, kryjący szczątki ofiar epidemii tej choroby, która kilkakrotnie wybuchała w Myślenicach w XIX w. W Paśmie Barnasiówki znajduje się grupa ciekawych form skałkowych nazywana Diabelskim Kamieniem. Przybierają one m.in. formę przewieszanej baszty skalnej oraz muru skalnego. Przecinany przez *Zakopiankę* niewybitny grzbiet biegnący od Dalinu na Szubienną Górę stanowi wododział pomiędzy Skawinką i Rabą.

Po lewej stronie drogi, tuż przed tzw. pierwszymi światłami w Myślenicach²³, znajduje się założony w 1874 r. **cmentarz żydowski (kirkut)**, który został zdewastowany przez hitlerowców w latach 1942-43. Odnowiono go dopiero w 1961 r., natomiast w 1963 r. naprzeciwko cmentarza postawiono pomnik upamiętniający pomordowanych Żydów z Myślenic i okolicy. Pochowano tu również 2 żołnierzy armii austro-węgierskiej wyznania mojżeszowego poległych w 1914 r. Ich kwatera powstała w ramach budowy galicyjskich cmentarzy wojennych i formalnie stanowiła cmentarz wojenny nr 372.

Kirkut zlokalizowany jest na zboczu **Szubiennej Góry**. W średniowieczu właśnie na jej szczycie znajdowała się miejska szubienica, na której wieszano skazanych przez myślenicki sąd miejski. Grzbietem Szubiennej Góry od średniowiecza aż do XIX w. wiódł trakt z Krakowa do Myślenic. Od XVI do połowy XVIII w. na szczycie wzniesienia stał kościół pw. św. Leonarda – obecnie na jego miejscu stoi kaplica z 1767 r. Z jej okolicy roztacza się bardzo ładny widok na północ (Pogórze Wielickie) oraz wschód (Jezioro Dobczyckie, Pasmo Lubomira). Położone Szubiennej Góry zostało wykorzystane przez Austriaków w 1914 r., którzy m.in. skutecznym ogniem zlokalizowanej tutaj artylerii powstrzymali

władcy zjednoczonych Włoch króla Wiktora Emmanuela II, a przyrodnią siostrą (córką matki z pierwszego małżeństwa) Maria Elżbieta Wettyn, żona arcyksięcia Rajnera Józefa, syna cesarza Leopolda II.

²² Gulden austro-węgierski był oficjalnym środkiem płatniczym Austro-Węgier do 1892 r. Jeden gulden dzielił się początkowo na 60 krajcarów, a po reformie monetarnej w 1857 r. na 100 krajcarów.

²³ Obecnie, po wybudowaniu estakady, są to jedyne światła na *Zakopiance* w Myślenicach, ale używane przez mieszkańców określenie „pierwsze światła” wciąż funkcjonuje.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

nacierających od wschodu Rosjan.

Dojeżdżamy do **Myślenic**. *Zakopianka* omija centrum miejscowości od wschodu. Nie licząc Krakowa i Zakopanego jest to drugie co do ilości mieszkańców miasto²⁴ leżące przy tej drodze. Pierwsza historyczna wzmianka dotycząca Myślenic datowana jest na połowę XIII w. i dotyczy systemu warowno-obronnego, który miał zamykać dolinę Raby. Później nazwano go „broną myślenicką”. Lokacja miasta dokonana przez króla Kazimierza Wielkiego miała miejsce w 1342 r. i do połowy XVI w. miasto rozwijało się pomyślnie. Jednym z jego właścicieli był Wawrzyniec Spytek Jordan, który do swojego myślenickiego dworu obronnego zapraszał wybitnych renesansowych artystów i intelektualistów, m.in. Mikołaj Rej napisał w nim trzecią księgę „*Żywota człowieka poczciwego*”. Po trudnym dla miasta okresie XVII i XVIII w. ponownie zaczęło się ono rozwijać dopiero w XIX w. pod zaborem austriackim. W 1914 r. w okolicy Myślenic toczyły się ciężkie walki pomiędzy wojskami Monarchii Austro-Węgierskiej a Cesarstwa Rosyjskiego (tzw. cud nad Rabą), ale samo miasto nie zostało zdobyte przez Rosjan.

Głośnym wydarzeniem był dokonany przez nacjonalistyczne bojówki dowodzone przez Adama Doboszyńskiego w nocy z 22 na 23 czerwca 1936 r. tzw. **marsz na Myślenice**. W ramach akcji zajęto posterunek Policji Państwowej, próbowano podpalić bożnicę, a także zniszczono żydowskie sklepy, a ich właścicieli pobito.

Z wartych wymienienia myślenickich zabytków należy wskazać kościół pw. Narodzenia NMP, w którym znajduje się słynący łaskami obraz Matki Boskiej Myślenickiej²⁵, cmentarny kościół pw. św. Jakuba Apostoła na Stradomiu z XV w. oraz tzw. Dom Grecki. Jest to dom zajezdny z XVII w., który nazwę zawdzięcza goszczeniu licznych kupców ormiańskich branych omyłkowo za Greków. Obecnie Dom Grecki jest siedzibą Muzeum Niepodległości, które do niedawna funkcjonowało jako Muzeum Regionalne.

Jadąc *Zakopianką* warto jeszcze zwrócić uwagę na znajdującą się po lewej stronie drogi dzielnicę przemysłową, w której zlokalizowane są m.in. fabryki Vistula oraz Tele-Fonika Kable. Biegająca częściowo na tym odcinku estakadą *Zakopianka* przebiega nad drogą wojewódzką nr 967, która łączy Myślenice z Łapczycą i na pewnym odcinku pokrywa się ze średniowiecznym traktem handlowym biegnącym doliną Raby.

Dotychczas przejechaliśmy 28 km *Zakopianki*. Pozostały jeszcze 73 km.

3) Myślenice – Lubień (Beskid Średni)

Wyjeżdżając z Myślenic zasadniczo zmienia się towarzyszący nam dotychczas krajobraz. W miejsce łagodnych wzgórz Pogórza Wielickiego pojawiają się znacznie bardziej strome zbocza **Beskidu Średniego**. *Zakopianka* na tym odcinku przebiega doliną Raby, która oddziela Pasma Lubomira (na wschodzie) od Pasma Babicy (na zachodzie).

Po lewej stronie, już za doliną Raby, pierwszym mijanym szczytem Beskidu Średniego jest **Uklejna** (688 m). Na jej zboczach zlokalizowany jest rezerwat przyrody Zamczysko nad Rabą, który chroni las jodłowy z domieszką sosny i świerka oraz bluszczu pospolitego. Obejmuje swoim zasięgiem także ruiny baszty, której korzenie sięgają XIII w. Była ona jednym z istotnych punktów wspomnianej wyżej „brony myślenickiej”. Podobno podczas buntu wójta Alberta (1311-1312) w baszcie schronił się książę Władysław Łokietek. Nieznane są okoliczności zburzenia budowli. Teorie mówią, że stało się to albo podczas walk wojsk królewskich z najemnikami domagającymi się wypłaty zaległego żołdu

²⁴ Pierwszym jest Nowy Targ (ok. 33 tys.), drugie Myślenice (ok. 18 tys.), a trzecia Rabka-Zdrój (ok. 13 tys.)

²⁵ Znajdujący się w Kalwarii Zebrzydowskiej obraz Matki Boskiej Kalwaryjskiej jest kopią obrazu Matki Boskiej Myślenickiej.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

w XV w., albo z rozkazu królewskiego z uwagi na to, że chronili się w niej rabusie napadający na przejeżdżające doliną Raby karawany kupieckie, albo dopiero w XIX w. przez poszukiwaczy skarbów.

Kolejnym mijanym szczytem znajdującym się za doliną Raby jest **Chełm** (614 m). Od Uklejny oddziela go głęboka dolina potoku Talagówka (Kobyłok). Znajduje się na nim ośrodek narciarski znany jako Stacja Narciarska Myślenice oraz prywatne obserwatorium astronomiczne.

Zaraz po opuszczeniu centrum Myślenic przejeżdżamy nad węzłem drogowym łączącym centrum miasta z dzielnicą wypoczynkową Zarabie. W tym miejscu *Zakopiankę* przecina długodystansowy czerwony szlak turystyczny. Jest to tzw. Mały Szlak Beskidzki, który prowadzi ze Straconki w Beskidzie Małym na Luboń Wielki w Beskidzie Wyspowym.

Zakopianka na tym odcinku biegnie w bezpośrednim sąsiedztwie koryta Raby, które tworzy przełom pomiędzy wymienionym wyżej Chełmem, a Plebańską Górą (510 m) leżącą w Paśmie Babicy. Miejsce to nazywane jest **przełomem Raby „Luteranka”**, a nazwa ta wywodzić ma się od tego, że w okresie kontrreformacji okoliczni chłopcy mordowali tutaj innowierców.

Na widocznych z drogi, zachodnich, stromych stokach Chełmu, znajdują się ukryte w lesie pozostałości dawnego kamieniołomu Gruszczyń, zwanego również kamieniołomem Dziursko. Z miejscem tym wiąże się lokalne podanie, jak pewnego razu wykute w kamieniołomie koło młyńskie podczas transportu zsunęło się z wozu, zaczęło z ogromną prędkością toczyć w dolinę, aż wreszcie uderzyło w dom, w którym spało w kołysce kilkumiesięczne dziecko. Pomimo niemal całkowitego zniszczenia budynku noworodkowi nic się nie stało, co miejscowi uznali za cud. Zdarzenie to upamiętnia kapliczka wystawiona przez rodzinę dziecka jako wotum dziękczynne za jego ocalenie.

Ciekawym zabytkiem znajdującym się tuż przy *Zakopiance* jest zlokalizowany w Stróży **zabytkowy młyn**, który powstał w 1855 r. Obecnie jest on niestety niemal całkowicie zasłonięty przez ekrany dźwiękochłonne. W latach 80 XX w. planowano stworzyć przy nim Muzeum Młynarstwa. W tym celu sprowadzono nawet koło wodne z Frydmana na Spiszu. Obecnie zabytek w szybkim tempie niszczeje.

Pierwszą miejscowością za Myślenicami jest **Stróża**. Jej nazwa nawiązuje do zlokalizowanej w średniowieczu na terenie wsi strażnicy wchodzącej w skład „brony myślenickiej”. W okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej w Stróży regularnie wybuchały rebelie chłopskie, a część mieszkańców wsi wzięła udział w powstaniu Aleksandra Kostki-Napierskiego w 1651 r.

We wrześniu 1939 r. na terenie Stróży toczyły się ciężkie walki pomiędzy nacierającą niemiecką 2 Dywizją Pancerną, a 10 Pułkiem Strzelców Konnych. W ich wyniku niemal połowa zabudowy wsi uległa zniszczeniu. Niemcy dopuścili się również zbrodni wojennej mordując 13 cywili.

W 2006 r. w Stróży zawaliło się wysokie na 60 m przęsło wiaduktu budowanego odcinka drogi ekspresowej S7. W wyniku wypadku zginął jeden pracownik firmy budowlanej.

Przez Stróżę przepływa potok Trzebuńka, który na tym odcinku oddziela Pasma Babicy od Pasma Koskowej Góry, w którego skład wchodzi górujący nad *Zakopianką* **masyw Kotonia** (857 m). Choć sam wierzchołek góry jest pokryty lasem, to jego zbocza (zwłaszcza południowe i wschodnie) oferują sporo ciekawych widoków na Beskid Średni oraz Beskid Wyspowy. Masyw Kotonia kryje w sobie ponadto sporo ciekawostek przyrodniczych, np. torfowiska oraz wychodnie skalne. Najbardziej znany wśród nich jest Diabelski Kamień, którym według legendy diabeł chciał zniszczyć budowany kościół w Pcimiu.

Kolejną miejscowością, przez którą przebiega *Zakopianka* jest wspomniany już **Pcim**. Centrum miejscowości znajduje się na zachód od *Zakopianki* nad potokiem Kaczanka. Na uwagę zasługuje widoczny z drogi murowany kościół pw. św. Mikołaja z 1829 r. wybudowany w stylu józefińskim. Przez Pcim przechodzi żółty szlak turystyczny z Makowa Podhalańskiego, przez Koskową Górę (867 m) na Działek (600 m) w Paśmie Lubomira i Łysiny. Zaczyna się tu również krótki szlak czarny

prowadzący do schroniska PTTK na Kudłaczach i na Łysinę (891 m).

Według przekazu w lokowanej w XIII w. osadzie chętnie osiedlali się jeńcy oraz zbójnicy, którzy postanowili wrócić na drogę prawa. Podobnie jak w Stróży mieszkańcy Pcimia często brali udział w rebeliach chłopskich, a jeden z nich, nauczyciel Marcin Radocki, był jednym z najbliższych współpracowników Aleksandra Kostki-Napierskiego w 1651 r.

W 1939 r. na obszarze miejscowości toczyły się ciężkie walki pomiędzy wspomnianymi niemiecką 2 DP, a polskim 10 psk wchodzącym w skład 10 Brygady Kawalerii płk. Stanisława Maczka. Zabudowania przechodzącej kilka razy z rąk do rąk miejscowości zostały niemal doszczętnie zniszczone.

Obecnie Pcim znany jest w Polsce dzięki kawałom o miejscowości, do których nawiązał w reklamie banku John Cleese, brytyjski komik, jeden ze współtwórców grupy Monty Python.

Za Pcimem do doliny Raby, którą wiedzie *Zakopianka*, wpada dolina Krzczonówki. Wiedzie nią droga do Krzczonowa, Tokarni i Jordanowa. Chcąc w nią skręcić *Zakopiankę* trzeba opuścić już w Pcimiu. Ważnym punktem jest **skrzyżowanie w Lubniu**, gdzie od *Zakopianki*, która opuszcza tutaj dolinę Raby, odchodzi droga wojewódzka 968, która prowadzi do Mszany Dolnej i Zabrzeży.

Dotychczas przejechaliśmy 43,5 km *Zakopianki*. Pozostało jeszcze 57,5 km.

4) Lubień – Chabówka (Beskid Wyspowy)

Po przekroczeniu doliny Krzczonówki wjeżdżamy w obszar **Beskidu Wyspowego**. Jest to grupa górská, która swoją nazwę wzięła od charakterystycznej budowy tworzących go w znacznej części wyraźnie wyodrębnionych masywów górskich przypominających wyspy. Jego najwyższym wzniesieniem jest Mogielica (1170 m).

Zakopianka na tym odcinku przebiega nieopodal wznoszącego się na zachód od niej szczytu **Zębalowej** (859 m). Nazwa ta, ugruntowana w literaturze turystycznej, nie do końca odpowiada nazwie tradycyjnej, która brzmi Zembołowa i wywodzi się od nazwiska Zemboł. Ciekawostką jest, że masyw ten tradycyjnie nazywany był również Klimasem (głównie przez mieszkańców Lubnia) oraz Golcem (głównie przez mieszkańców Krzczonowa).

Wschodnie zbocza Zębalowej schodzą do doliny Krzczonówki, w której leży **Lubień**. Wieś została założona w XIV w. na użytkowanej wcześniej przez mieszkańców Pcimia śródleśnej polanie. Jej nazwa nawiązuje prawdopodobnie do starosłowiańskiego słowa »lub«, czyli »mokry«, »podmokły«. Założona jako rycerska, wieś z czasem została królewszczyzną. Po I rozbiorze Polski weszła w skład dóbr kameralnych, czyli dawnych polskich królewskich i dóbr pokościelnych, które zostały przejęte na własność skarbu cesarskiego Austrii. W 1777 r. kupiła ją księżna Franciszka Krasińska²⁶.

Bardzo ciężkie walki toczyły się w Lubniu podczas kampanii wrześniowej w 1939 r. W ich wyniku niemal cała wieś została spalona (zabytkowy kościół z 1650 r. oraz ponad 160 gospodarstw). W toku walk zginęło 9 mieszkańców wsi. Szczególnie bombardowana była plebania, w której w dniu 3 września 1939 r. stacjonował sztab 10 BK (dow. płk Stanisław Maczek). Znajdujący się obecnie w Lubniu kościół został oddany do użytku w 1960 r., ale jego budowa rozpoczęła się przed wybuchem II wojny światowej.

Stanowiąca na tym odcinku obwodnicę Lubnia *Zakopianka* przebiega po wschodniej stronie miejscowości i tutaj obecnie kończy się jako droga ekspresowa. Obecnie (styczeń 2017 r.) trwają prace nad budową kolejnego odcinka drogi ekspresowej, która zostanie dociągnięta do Rabki-Zaborni.

²⁶ Była to babka wspomnianej przy omawianiu Krzyszkowic księżnej Augusty de Montleart, morganatyczna żona księcia Karola Krystiana Wettyna, syna króla Polski Augusta III Sasa.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

W miejscu, gdzie kończy się droga ekspresowa, znajduje się wmurowana tablica pamiątkowa poświęcona trójce motocyklistów z Węgier, którzy zginęli tutaj w maju 2012 roku. W grupę prawidłowo jadących na motocyklach sześciu Węgrów wjechał jadący pod prąd polski kierowca, który wcześniej przez wiele lat mieszkał w Wielkiej Brytanii i tym tłumaczył swój błąd.

Po drugiej stronie doliny Krzczówki, na wschód od *Zakopianki*, góruje widoczny już z daleka masyw **Strzebla** (977 m), znany również jako Szczebel²⁷. Największą atrakcją masywu jest znajdująca się nieopodal przedwierzchołka, tzw. Małego Strzebla, jaskinia Zimna Dziura, znana również jako Grota Lodowa. Jest to powstała w piaskowcach magurskich jaskinia osuwiskowa o długości około 24 m i deniwelacji 5 m. Obecnie szczyt Strzebla jest miejscem popularnym wśród paralotniarzy, którzy często wykorzystują go jako miejsce startu.

Kolejną miejscowością, przez którą przebiega *Zakopianka*, jest **Tenczyn**. Osada została założona w XV w. przez ród Tęczyńskich herbu Topór. Początkowo nazywana była Toporowem, ale z czasem przyjęła się dzisiejsza nazwa. *Zakopianka* przebiega przez leżącą w dolinie potoku Krzczówka zachodnią część miejscowości. Druga jej część leży w dolinie potoku Tenczynka, którego źródła znajdują się pod przeł. Glisne. Jest to przełęcz, która oddziela Strzebel od Lubonia Wielkiego (1022 m). Tenczyn znany jest z kamieniołomów. Większy z nich leży nieopodal wspomnianej przeł. Glisne, natomiast drugi jest – tuż po wyjeździe do miejscowości – bardzo dobrze widoczny z *Zakopianki*. W Tenczynie można również znaleźć pozostałości niedokończonych zapór przeciwpancernych, które budowali w latach 1944 – 1945 Niemcy, ale nie wykorzystali ich w walce.

Wkrótce po wyjeździe z Tenczyna dojeżdżamy do **Krzczowa**. Centrum miejscowości znajduje się na zachód od *Zakopianki*. W lokowanej na przełomie XIV i XV w. wsi często wybuchały buntury chłopskie kierowane przeciwko nadmiernemu uciskowi feudalnemu. W miejscowości warto zobaczyć drewniany kościół z XVI w., który w 1760 r. został przeniesiony do Krzczowa z Łętowni. Legenda mówi, że przeniesienia kościoła dokonano w jeden dzień, ale wykorzystano do tego wszystkie woły ze wsi. Tragiczne wydarzenia miały miejsce w Krzczowie w 1943 r., kiedy podczas hitlerowskiej pacyfikacji zamordowano 22 osoby.

Po minięciu Krzczowa *Zakopianka* pnie się ostro do góry. Wkrótce dojeżdżamy do tzw. **zakrętu parlamentarzystów**. W tym miejscu 7 października 1994 r. zginęło pięć osób, w tym czterech posłów z różnych opcji politycznych. Byli to członkowie sejmowej Komisji Polityki Społecznej, którzy jechali do Zakopanego, aby odwiedzić ośrodek rehabilitacyjny dla dzieci z porażeniem mózgowym.

Następną miejscowością na trasie *Zakopianki* jest **Naprawa**. Centrum miejscowości znajduje się w dolinie na zachód od drogi. Podobnie jak w przypadku poprzednich miejscowości również tutaj toczyły się zaciekle walki w pierwszych dniach września 1939 r. Podczas polskiego kontrataku doszło nawet do walk na bagnety.

Z Naprawą związana jest postać **Jalu Kurka** (właśc. Franciszka Kurka), polskiego poety i prozaika, którego matka pochodziła z Naprawy. Największą sławę przyniosła mu powieść „*Grypa szaleje w Naprawie*”, w której przedstawił niezwykle trudne warunki małomiasteczkowego i wiejskiego życia w kryzysowych latach 30. XX w.

Obecnie (styczeń 2017 r.) w Naprawie budowany jest tzw. **portal północny tunelu drogowego**, którego długość wyniesie ponad 2000 m. Będzie to zbudowany w ramach realizacji drogi ekspresowej S7 najdłuższy tunel drogowy w Polsce, który ma zostać oddany do użytku w 2021 r.

Wspomniany powyżej **Mały Luboń** to nazwa przysiółka Skomielnej Białej, przez który obecnie

²⁷ O prawdopodobnej pierwotności nazwy »Strzebel« względem »Szczebel« pisze w swojej książce „*Gmina Lubień – przyroda, dzieje, kultura*” Piotr Sadowski (blacha 713);

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

przebiega *Zakopianka*. Tuż przy drodze, po jej lewej stronie nieopodal parkingu, znajduje się wmurowana w odsłonięte skały fliszowe kapliczka dziękczynna, którą ufundowała w podzięcie za uratowanie życia w wypadku w tym miejscu w 2003 r. słowacka rodzina Greguš. Z kolei po prawej stronie w kilku miejscach otwierają się szerokie widoki m.in. na Masyw Babiej Góry, Pasma Policy oraz wał Tatr. Przy dobrej widoczności można zobaczyć również leżącą na Słowacji Magurkę (1107 m) z charakterystyczną wieżą przekaźnika telekomunikacyjnego na szczycie, a nawet kulminację Wielkiego Chocza (1608 m).

Mały Luboń to również nazwa niewybitnego szczytu, który leży w zachodniej części masywu **Lubonia Wielkiego** (1022 m). Na popularnym wśród turystów szczycie Lubonia Wielkiego znajduje się wybudowane w 1931 r. schronisko PTTK. Inicjatorem jego budowy był Stanisław Dunin-Borkowski, regionalista i społecznik oraz profesor rabczańskiego gimnazjum. W uznaniu zasług Borkowskiego schronisku nadano jego imię. Na szczycie znajduje się również zbudowany w 1961 r. RTON²⁸ Luboń Wielki, którego głównym elementem jest wieża o wys. 51 m.

Nieopodal szczytu znajduje się bardzo ciekawy rezerwat przyrody nieożywionej, chroniący jeden z większych w Beskidach jeziorów osuwiska fliszowego z często określanym jako gołoborze rumoszem skalnym oraz niszę i ścianę osuwiskową. Przez rezerwat przebiega żółty szlak turystyczny nazywany **Percią Borkowskiego**.

W połowie drogi pomiędzy wierzchołkami Lubonia Wielkiego, a Małego Lubonia, znajduje się **przysiółek Krzysie** (inne używane przez miejscowych nazwy to Surówki albo Polana). Jest to najwyżej zamieszkały przysiółek górski w okolicy Rabki-Zdroju. Nieopodal jego zabudowań w 1985 r. katastrofie uległ czechosłowacki śmigłowiec Mi-2. Zginęło wtedy dwóch pilotów.

Za Małym Luboniem *Zakopianka* zjeżdża do **Skomielnej Białej**. Na odcinku do Rabki-Zaborni przebieg drogi pokrywa się z wododziałem pomiędzy Skawą (na zachód) a Rabą (na wschód). Nazwa miejscowości prawdopodobnie wywodzi się od „skomlenia” wody w potoku. Wieś, prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego przysiółka Rabki, lokował w XVI w. ród Jordanów. Po zdobyciu wsi w 1939 r. Niemcy spalili większość zabudowań, w tym zabytkowy drewniany kościół z XVI w.

Obecnie w Skomielnej Białej z *Zakopianką* krzyżuje się droga krajowa nr 28, która łączy Zator z Medyką. Droga ta nazywana jest czasami trasą karpacką, a jej przebieg w pewnej mierze odpowiada austriackiej **Tatraer Reichsstraße**. Była to wybudowana w XIX w. droga łącząca Bielsko z Samborem i nazywano ją również „drogą cesarską”. Obecnie droga krajowa nr 28 zaczyna się w Zatorze i przebiega m.in. przez Wadowice, Suchą Beskidzką, Limanową, Nowy Sącz, Sanok i Przemyśl.

Tuż po wyjeździe ze Skomielnej Białej mijamy **zakręt Łasaka**. W tym miejscu w 1973 r. zginął Henryk Łasak, legendarny trener polskiej kadry kolarzy szosowych. Prowadził on do największych sukcesów m.in. Ryszarda Szurkowskiego i Stanisława Szozdę, był także trenerem polskiej drużyny kolarzy, która zdobyła srebrny medal w wyścigu drużynowym na 100 km na Igrzyskach Olimpijskich w Monachium.

Na tym odcinku *Zakopianka* przebiega pomiędzy zaliczanymi jeszcze do Beskidu Wyspowego Zbójecką Górą (643 m) oraz Birtalową (626 m). Przecina tutaj **Główny Szlak Beskidzki**, który prowadzi z Ustronia w Beskidzie Śląskim do Wołosatego w Bieszczadach, a na tym odcinku prowadzi do Jordanowa, a dalej w Pasma Policy w Beskidzie Żywieckim (na zachód) oraz do Rabki-Zdroju, a dalej w Gorce (na wschód).

Kolejną miejscowością na naszej trasie jest **Rabka-Zdrój**. Miejscowość została lokowana w XIII w. Wspomina o niej dokument księcia Bolesława Wstydliviego z 1254, na który powołuje się Jan Długosz w swojej kronice. Dynamiczny rozwój miejscowości rozpoczął się w II poł. XIX w., kiedy po

²⁸ RTON – Radiowo-Telewizyjny Ośrodek Nadawczy.

wykonaniu badań składu chemicznego miejscowych solanek jodowo-bromowych ustalono, że należą one do jednych z najsilniejszych w Europie. Pierwszy tzw. zakład kąpielowy, odpowiednik dzisiejszego sanatorium, otwarto w 1864 r. Założycielem uzdrowiska był hrabia Julian Zubrzycki²⁹, a wytyczony przez niego kierunek rozwoju miejscowości z powodzeniem kontynuowała rodzina Kadenów. Na przełomie XIX i XX w. Rabka należała do najpopularniejszych uzdrowisk w Polsce, chętnie przyjeżdżali tu artyści, politycy i bogaci przemysłowcy.

Podczas II wojny światowej uzdrowiskowa zabudowa miejscowości w większości nie uległa zniszczeniu. Niemcy wykorzystywali ją jako szpitale dla rannych, a pod koniec wojny do miasta ewakuowali dzieci z zagrożonych bombardowaniami niemieckich miast. Podczas okupacji w rabczańskiej willi „Tereska” mieściła się owiana złą sławą hitlerowska Szkoła Dowódców Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa, w której szkolono wysokich funkcjonariuszy Gestapo.

Po II wojnie światowej Rabka stała się znanym w skali Polski uzdrowiskiem dziecięcym, wyspecjalizowanym głównie w leczeniu chorób układu oddechowego. W 1996 r. miejscowość została uhonorowana tytułem Miasta Dzieci Świata. Obecnie funkcjonuje w niej Muzeum Orderu Uśmiechu, Teatr Lalek „Rabcio” oraz Rodzinny Park Rozrywki „Rabkoland”.

Z miejsc wartych odwiedzenia należy wskazać modrzewiowy kościół pw. św. Marii Magdaleny z 1606 r., w którym obecnie mieści się Muzeum Etnograficzne im. Władysława Orkana. Nieopodal mieści się założone przez Jana Fudalę Muzeum Górali i Zbójników. Ciekawy jest również, znajdujący się na placu przed zabytkowym dworcem kolejowym, pomnik św. Mikołaja, który przedstawiony jest w szatach biskupa. Warto odwiedzić również zmodernizowany w ostatnich latach park zdrojowy oraz tężnię solankową, a w zimie skorzystać z lodowiska lub wyciągów narciarskich Maciejowa-Ski (Rabka-Słone) lub Polczakówka (Rabka-Zaryte).

Jeśli chodzi o ludność zamieszkującą Rabkę to z uwagi na jej graniczne położenie pod względem etnograficznym mieszały się tutaj kultury ludowe Podhalan, Zagórzan oraz Kliszczaków. Obecnie niektórzy etnografowie mieszkańców Rabki uznają za osobną grupę etnograficzną, tzw. lud rabczański. Inni uważają, że Rabkę w XIX w. zamieszkiwali Zagórzanie, którzy ulegli tak mocnym wpływom Podhalan, że obecnie można mówić, iż miejscowa ludność to Podhalanie.

Rabka jest również znaczącym ośrodkiem turystycznym. Przechodzi przez nią wiele znakowanych szlaków turystycznych prowadzących głównie w Gorce oraz Beskid Wyspowy. W Rabce znajduje się także Stacja Centralna Grupy Podhalańskiej GOPR.

Wracając do *Zakopianki* to omija ona Rabkę od zachodu, przebiegając jedynie przez stanowiącą jej część **Zabornię**. Znajduje się tutaj restauracja Siwy Dym, wybudowana w miejscu XIX w. karczmy. Dawniej zatrzymywali się w niej na nocleg podróżujący z Krakowa do Zakopanego.

Na Zaborni znajduje się również bardzo istotne skrzyżowanie dróg: od prowadzącej w stronę granicy ze Słowacją drogi krajowej nr 7 odchodzi w stronę Zakopanego droga krajowa nr 47, którą dalej przebiega *Zakopianka*.

Dotychczas przejechaliśmy 61 km *Zakopianki*. Pozostało jeszcze 40 km.

5) Chabówka – Nowy Targ (Gorce)

Kolejną miejscowością na naszej trasie jest **Chabówka**. Znajduje się w niej jeden z najważniejszych na południu Małopolski węzłów kolejowych. Od zbudowanej w 1884 roku Kolei Transwersalnej odchodzi w Chabówce oddana do użytku w 1899 r. linia kolejowa do Zakopanego. Inicjatorem jej powstania był hrabia Władysław Zamoyski, właściciel Zakopanego, który dzięki

²⁹ Rodzina hrabiego wywodziła się ze wsi Zubrzyk w dolinie Popradu.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

realizacji kolei znacznie poprawił dostępność komunikacyjną stolicy Tatr. Budowa kolei spotkała się ze znacznym oporem lokalnych mieszkańców, a dzisiejsze pogardliwe określenie »ceper« wzięło się ponoć od nazwiska kierującego budową inżyniera Zeptera. Pociągi jadące z Krakowa do Zakopanego do niedawna trzykrotnie – w Krakowie-Płaszowie, Suchej Beskidzkiej i Chabówce – zmieniały kierunek jazdy. Po oddaniu do użytku budowanej obecnie łącznicy w Krakowie zmiana kierunku jazdy będzie miała miejsce już tylko w Chabówce.

Od 1993 r. w Chabówce funkcjonuje **Skansen taboru kolejowego**, który zlokalizowano na terenie byłej parowozowni. Można w nim obejrzeć ponad 50 pojazdów trakcyjnych (w tym ponad 30 parowozów), niemal 100 wagonów (zarówno pasażerskich, jak i towarowych), pługi odśnieżne, itp. W sumie w skansenie zgromadzono około 150 zabytkowych pojazdów szynowych. Dużą popularnością cieszą się organizowane przez skansen od 2005 roku Parowozjady oraz wakacyjne przejazdy koleją retro, które najczęściej odbywają się na trasie Chabówka – Kasina Wielka – Chabówka.

Zakopianka przebiega dalej **wiaduktem** (dokładnie dwoma wiaduktami), który został wybudowany ponad torami kolejowymi oraz doliną wąskiej na tym odcinku Raby. Budowa wiaduktu rozpoczęła się jeszcze przed II wojną światową. W pierwszych dniach września 1939 r. pracujący przy jego budowie robotnicy czynnie wspierali walczących w okolicy żołnierzy polskich dowodzonych przez płk. Stanisława Maczka.

Tuż za wiaduktem znajduje się zjazd z *Zakopianki* na drogę wojewódzką 958, która łączy Chabówkę z Zakopanem. Droga ta prowadzi m.in. przez Rabę Wyżną, Czarny Dunajec i Chochołów i stanowi bardzo dobrą alternatywę na dojazd do Zakopanego w razie spodziewanych korków drogowych na *Zakopiance*.

Po przejechaniu wiaduktu – a dokładnie przekroczeniu Raby – wjeżdżamy w teren **Gorców**, czyli jednej z najbardziej znanych grup górskich w polskich Beskidach. Ich najwyższym szczytem jest Turbacz (1310 m), na który prowadzi szereg szlaków turystycznych, m.in. z Rabki-Zdroju, czy Nowego Targu. Cechą charakterystyczną Gorców jest duża ilość polan, które powstawały poprzez cyrhlenie, czyli celowe i wcześniej zaplanowane wypalanie lasu. Na powstałych w ten sposób polanach prowadzona była następnie gospodarska pasterska. O procesie tym przypomina sama nazwa »Gorce«, która pochodzi od słowa »gorzeć«, czyli »płonąć«, »palić się«. Obecnie znaczna część Gorców znajduje się pod ochroną utworzonego w 1981 r. Gorczańskiego Parku Narodowego.

Wkrótce po przejechaniu wiaduktu *Zakopianka* wspina się na tzw. **patelnie**. Jest to seria kilku ciasnych zakrętów, które w ostatnich latach upodobali sobie motocykliści. Z powodu często brawurowej i niebezpiecznej jazdy zginęło ich w tym miejscu już co najmniej pięciu, o czym przypominają krzyże widoczne tuż przy drodze, po jej lewej stronie. Najniebezpieczniejszy jest zakręt w kierunku Krakowa, na którym rozpędzeni, jadący z góry motocykliści, wypadają z drogi i niejednokrotnie giną uderzając w bariery energochłonne.

Po przejechaniu przez patelnie, po prawej stronie drogi, znajduje się zabytkowy, drewniany **kościół pw. Świętego Krzyża**. Wśród miejscowych nazywany jest kościołem „na Obidowej” lub „na Górze Piątkowej”. Wybudowano go w 1757 r. z fundacji Jana Wielopolskiego na miejscu wcześniejszej kaplicy. Legenda głosi, że kaplicę postawił kupiec, który wędrując tędy na Węgry został napadnięty przez zbójników. Ponoć miał wtedy zawołać „*Krzyżu Święty ratuj mnie!*”, a na niebie pojawił się ognisty krzyż, który przestraszył napastników. W 1994 r. kościół został podpalony. Uratowano go dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności, w momencie wybuchu pożaru *Zakopianką* wracała do jednostki doświadczona jednostka straży pożarnej.

Niemal naprzeciwko kościoła, po drugiej stronie *Zakopianki*, znajduje się w niewielkim lasku **Źródło Poczesnej Wody**. Według legendy właśnie w tym miejscu znalazła się podstawa krzyża, który

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

ukazał się podczas wspomnianego powyżej napadu zbójników. Wśród okolicznych mieszkańców woda ze źródła uchodziła za cudowną. Wierzono, że pomaga przede wszystkim w chorobach oczu i nóg. Źródło daje początek potokowi Pociężna Woda, który w Rabce wpada do Poniczanki.

Zakopianka wiedzie następnie m.in. przez rozległe polany, z których przy dobrej pogodzie można podziwiać interesujące panoramy, m.in. na Babią Górę (1725 m) na zachodzie (bardzo dobry punkt widokowy przy kościele pw. Świętego Krzyża), na szczyty Beskidu Wyspowego na północy, centralną część Gorce na wschodzie (widać m.in. budynek baczni PTTK na Maciejowej) oraz na Tatry na południu.

Prawdopodobnie w tej okolicy stała karczma, w której w 1833 r. podczas pierwszej podróży w Tatry noc spędził Wincenty Pol³⁰. Zauważony porannym widokiem opisał go później w sposób następujący: „Jednostajnym całunem śniegu okryta leżała Nowotarska Dolina u stóp naszych – a za nią wznosiły się Tatry, całe na jeden rzut oka widoczne, owiane puchami śniegu i paliły się całe w różowym świetle zimowego wschodu!”.

Nieco dalej *Zakopianka* prowadzi na pewnym odcinku **głównym grzbiem gorczańskim**. Po jego południowej stronie znajduje się dolina Raby, natomiast po północnej Rdzawki.

Kolejną miejscowością, przez którą prowadzi *Zakopianka*, jest **Rdzawka**. Centrum wsi znajduje się po lewej stronie drogi w głębokiej dolinie potoku o tej samej nazwie. Przy *Zakopiance* znajdują się tylko nieliczne zabudowania, stacja benzynowa oraz zajazd. *Zakopianka* osiąga w tym miejscu swój najwyższy punkt³¹ (805 m). Przebiega tędy popularny wśród turystów niebieski szlak, który prowadzi do schroniska PTTK na Starych Wierchach. Jego drugi koniec znajduje się na Policy (1369 m) w Beskidzie Żywieckim.

Bezpośrednio przy *Zakopiance* stoi zapomniany obecnie **Pomnik Partyzantów**. Odsłonięto go w 1952 r. czcąc pamięć komunistycznych partyzantów. Lokalizacja właśnie w Rdzawce nie była przypadkowa, gdyż po zakończeniu wojny miejscowość niemal jawnie sympatyzowała z partyzantką antykomunistyczną. Ze wsi pochodził m.in. Józef Świder „Mściciel”³², dowódca oddziału partyzanckiego „Wiarusy”, czyli pozostałości po oddziale „Błyskawica” Józefa Kurasie „Ognia”.

Warto zaznaczyć, że w wyraźnym obniżeniu za Pomnikiem Partyzantów znajdują się źródłiskowe obszary **Raby**³³, czyli rzeki, którą jadąc *Zakopianką* widzieliśmy dotychczas kilkakrotnie. Jest ona jednym z prawych dopływów Wisły. Jej długość wynosi 132 km, natomiast do Wisły wpada w okolicy Uścia Solnego. Po drodze Raba przepływa m.in. przez Rabkę-Zdrój, Mszanę Dolną, Myślenice i Dobczyce. W Dobczycach w 1986 r. oddano do użytku zaporę, a powstały dzięki niej zbiornik retencyjny na Rabie ma powierzchnię około 11 km², przy pojemności całkowitej 127 mln m³ wody.

Po przejechaniu w Rdzawce głównego grzbietu gorczańskiego wjeżdżamy do zlewni Dunajca, a konkretnie do doliny Lepietnicy, w której leży miejscowość **Klikuszowa**. Znajdująca się tutaj sygnalizacja drogowa jest powodem tworzenia się we wsi korków drogowych. Odchodzącą w prawo drogą można dojechać do sanktuarium maryjnego w Ludźmierzu.

Po prawej stronie *Zakopianki* mijamy kościół pw. św. Marcina, przed którym znajduje się staw z niewielką wyspą. Znajduje się na niej figura górala łowiącego ryby. Legenda głosi, że jest to dawny

³⁰ Wincenty Pol (1807 – 1872) – polski poeta, geograf, działacz niepodległościowy, pochowany w Krypcie Zasłużonych w krakowskim kościele oo. Paulinów na

³¹ Nie licząc przebiegu *Zakopianki* w samym Zakopanem, gdzie ostatni 300 m drogi leży nieznacznie wyżej.

³² Józef Świder (1927 – 1948) – urodzony w Rdzawce żołnierz partyzantki antykomunistycznej, w latach 1947-48 dowódca oddziału „Wiarusy”, zginął w walce z funkcjonariuszami KBW i UB w Lubniu. Do dzisiaj nie jest znane miejsce jego pochówku.

³³ Informacja, że źródła Raby znajdują się pod przeł. Sieniawską nie jest do końca ścisła. Raba nie ma jednego konkretnego źródła – jak np. Wisła – a jej obszary źródłiskowe zlokalizowane są na relatywnie dużym obszarze.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

kościelny, który przez lata podkradał pieniądze ze skarbonki. Przemieniony za karę w kamienną figurę zostanie przywrócony do życia dopiero wtedy, gdy uda mu się wyłowić ze stawu tyle pieniędzy, ile dawniej ukradł. Tuż za Klikuszową docieramy do pierwszych zabudowań Niwy, czyli jednej z dzielnic Nowego Targu.

Dotychczas przejechaliśmy 78 km *Zakopianki*. Pozostały jeszcze 23 km.

6) Nowy Targ – Zakopane (Podhale)

Zabudowania wspomnianej powyżej nowotarskiej Niwy porozrzucane są na zboczach łagodnych grzbietów odchodzących na południe od Bukowiny Obidowskiej (1039 m), istotnego szczytu leżącego w długim grzbiecie odchodzącym na zachód od Turbacza. *Zakopianka* obniżając się opuszcza obszar gorczański i biegnie dalej – patrząc geograficznie – przez równinną Kotlinę Orawsko-Nowotarską. Patrząc historycznie i kulturowo znaleźliśmy się natomiast na **Podhalu**. Jest to jeden z bardziej znanych w Polsce regionów kulturowych. Zamieszkują go górale podhalańscy, którzy wytworzyli na jego obszarze bardzo ciekawą i rozwiniętą kulturę ludową. Jednocześnie jest to obszar o bogatej historii oraz wciąż żywych i często kultywowanych tradycjach ludowych. Podhale jest również regionem niezmiernie popularnym wśród turystów, zarówno latem, jak i zimą, co jest powodem częstego tworzenia się na *Zakopiance* korków.

Pierwszym z przykuwających uwagę obiektów w Nowym Targu jest znajdująca się w północnej części miasta okazała bryła Podhalańskiego Szpitala Specjalistycznego im. Jana Pawła II. Budowa szpitala rozpoczęła się w l. 70. XX w., a budowa została w całości zakończona dopiero w 2010 r. Obecnie w szpitalu funkcjonuje 16 oddziałów, na których znajduje się 539 łóżek.

Jadąc dalej w stronę Zakopanego przejeżdżamy przez most na **Czarnym Dunajcu**. Powstaje on z połączenia Siwej Wody (potok płynący Doliną Chochołowską) oraz Kirowej Wody (potok płynący Doliną Kościeliską). Za potok źródłowy dla Czarnego Dunajca uznaje się mający źródła pod Wołowcem (2064 m) w Tatrach Zachodnich Wyżni Chochołowski Potok. Długość Czarnego Dunajca wynosi 48 km. Z jego połączenia we wschodniej części Nowego Targu z Białym Dunajca powstaje Dunajec.

Z mostu na Czarnym Dunajcu można zobaczyć nowotarską Miejską Halę Lodową, w której swoje mecze hokejowe rozgrywa zespół **Podhala Nowy Targ**³⁴. Klub powstał w 1932 r. jako Towarzystwo Sportowe Podhale Nowy Targ i w swojej historii zdobył 19 złotych, 11 srebrnych oraz 16 brązowych medali mistrzostw Polski. Hokeiści Podhala Nowy Targ nazywani się popularnie „szarotkami”, a ich klubowe barwy to żółty, niebieski i czerwony. Wspomniana hala lodowa została wybudowana w latach 1967-1975 w miejscu istniejącego wcześniej sztucznego lodowiska.

Zakopianka na tym odcinku przecina **Nowy Targ**, czyli historyczną stolicę Podhala. Wśród górali zwana ona była po prostu „*Miastem*”. Obecnie mieszka tu nieco ponad 30.000 osób i jest to największe miasto na Podhalu. Pierwotnie na obszarze dzisiejszego Nowego Targu funkcjonowała lokowana prawdopodobnie przez cystersów osada Stare Cło, która położona była na wschód od współczesnego centrum miasta. W połowie XIV w. Kazimierz Wielki zdecydował o ponownej lokacji miasta. Będące królewszczyzną miasto dzięki licznym przywilejom królewskim oraz bliskości granicy z Węgrami dynamicznie się rozwijało, stając się szybko znaczącym ośrodkiem administracyjnym i handlowym. Nowy Targ rozwijał się pomyślnie do połowy XVI w. Później stale zwiększane przez starostów obowiązki ludności względem dworu doprowadziły do szeregu buntów mieszczan

³⁴ Obecnie funkcjonujący pod nazwą S.S.A.K.H. Podhale Nowy Targ (Sportowa Spółka Akcyjna Klub Hokejowy Podhale Nowy Targ).

i okolicznych chłopów. Do najbardziej znienawidzonych starostów należeli Mikołaj Komorowski oraz Adam Kazanowski³⁵. Ciekawostką jest, że podczas jednego z buntów mieszczenie starali się wykorzystać wydrążone pnie drzew jako armaty. W XVII i XVIII w. postępował upadek miasta, które regularnie trawiły pożary, a ludność dziesiątkowały epidemie. W okresie konfederacji barskiej miasto złupili także Rosjanie. Już w 1770 roku Nowy Targ wraz z okolicznymi miejscowościami został zajęty przez wojska austriackie, rzekomo w celu utworzenia kordonu sanitarnego przed panującą na terenach Rzeczypospolitej zarazą. Gdy w 1784 r. miasto kolejny raz zostało zniszczone przez pożar władze austriackie podjęły decyzję o przebudowie jego układu urbanistycznego.

W II poł. XIX w. miasto ponownie zaczęło się dynamicznie rozwijać, powstawały m.in. tartaki, młyny, folusze, browar i elektrownia, a w 1884 r. wybudowano na rynku murowany ratusz. Od 1880 r. na terenie dzisiejszego lotniska działał poligon artyleryjski, na którym ćwiczyły artyleryjskie załogi twierdz Kraków i Przemyśl. Dużym wydarzeniem było powstanie w Nowym Targu w 1911 r. Związku Podhalań, którego ideowym twórcą był Władysław Orkan. W 1914 r., w miejscowym areszcie przebywał Włodzimierz Lenin.

Nowy Targ został zajęty bez walki przez wojska niemieckie już 1 września 1939 r. Miasto znajdowało się na szlaku kurierskim na Węgry. W 1941 r. założono w nim Konfederację Tatrzańską, czyli lokalną organizację ruchu oporu. Jej twórcą był Augustyn Suski, który po aresztowaniu zginął w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu w maju 1942 r. Podobny los spotkał mjr Edwarda Gött-Getyńskiego, dowódcę organizowanej w ramach Konfederacji Tatrzańskiej Dywizji Górskiej, który został rozstrzelany w Oświęcimiu w styczniu 1943 r.

Po wojnie władze państwowe starały się uczynić z Nowego Targu ośrodek przemysłowy, m.in. w 1955 r. powstały Nowotarskie Zakłady Przemysłu Skórzanego „Podhale”. Zatrudnienie znalazło w nich niemal 10.000 osób. Rozwijanie właśnie takiej gałęzi przemysłu miało nawiązywać do lokalnych tradycji kuśnierskich. Cech kuśnierski powstał w Nowym Targu już w 1624 r.

Obecnie w Nowym Targu wciąż produkowane jest obuwie, m.in. przez firmę Wojas. W latach 70. XX w. zmodernizowano układ komunikacyjny miasta, m.in. powstał nowotarski odcinek *Zakopianki* oraz prowadząca w stronę Krościenka nad Dunajcem szeroka Aleja Tysiąclecia.

Bardzo ważnym wydarzeniem dla miasta była wizyta w 1979 r. papieża Jana Pawła II podczas jego pierwszej wizyty do Polski. Msza odbyła się na terenie nowotarskiego lotniska i było to ponoć najliczniejsze zgromadzenie ludzi w dziejach Podhala. Wspomniane lotnisko otwarto natomiast w 1930 r., a od 1957 r. zarządza nim Aeroklub Tatrzański.

Jeśli chodzi o miejscowe zabytki to warto zobaczyć gotycki, drewniany kościół pw. św. Anny z XV w. (jeden z pięciu tzw. kościołów podhalańskich³⁶) oraz również gotycki, murowany kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej z XIV w., a także stojący na rynku XIX w. ratusz. W 1936 r. przed ratuszem postawiono pomnik Władysława Orkana, który w 2012 r. został przeniesiony na plac Słowackiego. Obecnie w zabytkowym budynku ratusza znajduje się Muzeum Podhalańskie im. Czesława Pajerskiego.

Nowy Targ jest również popularnym miejscem startu wycieczek w Gorce. Wychodzą stąd szlaki turystyczne na Bukowinę Obidowską (niebieski), na Stare Wierchy (zielony) oraz na Turbacz (zielony i żółty). W zimie czynne są wyciągi narciarskie „Zadział” oraz „Długa Polana”. Niegdyś na nowotarskim Kowańcu uprawiano również skoki narciarskie, ale skocznie od wielu lat już nie istnieją. Popularne

³⁵ Budowa słynnego pałacu Kazanowskich w Warszawie została ponoć w znacznej mierze sfinansowana z podatków płaconych przez nowotarskich mieszczan.

³⁶ Pozostałe to: kościół pw. Świętej Trójcy i św. Antoniego Opata w Łopusznej, kościół pw. Narodzenia NMP w Harkłowej, kościół pw. św. Michała Archanioła w Dębnie Podhalańskim oraz kościół pw. św. Marcina w Grywałdzie.

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

jest również narciarstwo biegowe w rejonie rezerwatu Bór na Czerwonym.

Pierwszą miejscowością za Nowym Targiem, przez którą przebiega *Zakopianka*, są **Szaflary**. Droga przebiega nieco na zachód od centrum miejscowości. We wczesnym średniowieczu wieś stanowiła własność cystersów. Prawdopodobnie już w XIII w. na miejscowym wzgórzu wzniesiono niewielki zamek. W 1380 r. został on wydzierżawiony Żydowi, który zorganizował na nim mennicę bijącą fałszywe monety. Poinformowany o tym król Ludwik Węgierski odebrał Szaflary cystersom. Od XVI w. zamek zaczął popadać w ruinę, obecnie zachowane są jedynie fragmenty murów obwodowych. W 1942 r. na polecenie władz Generalnego Gubernatorstwa w ruinach zamku prowadzono badania archeologiczne, które miały dowieść germańskich korzeni okolicznej ludności.

W Szaflarach urodził się w 1907 r. **Augustyn Suski**, poeta i działacz ruchu ludowego, przedwojenny pedagog w polskich szkołach na Wołyniu. Augustyn Suski był również twórcą Konfederacji Tatrzańskiej, która była odpowiedzią patriotycznie nastawionego społeczeństwa polskiego na Podhalu na prowadzoną przez Niemców we współpracy z lokalnymi kolaborantami akcję germanizacyjną. W 1967 r. w Szaflarach odsłonięto upamiętniający go pomnik.

Po prawej stronie drogi znajduje się wzgórze **Raniszbeg** (746 m). Znajduje się na nim wybudowany w 1910 r. stalowy krzyż, który upamiętnia 500-lecie zwycięstwa wojsk polskich pod Grunwaldem. Podczas okupacji Niemcy planowali go zniszczyć, ale zostali podobno przekonani, że krzyż to wotum dziękczynne za uratowanie wsi od zarazy w XIX w. Wkrótce wokół krzyża zasadzono sosny, które obecnie niemal całkowicie go zasłaniają. W 2000 r. krzyż został wyremontowany i podwyższony, przez co możemy o nim mówić jednocześnie jako o krzyżu grunwaldzkim, jak i milenijnym.

W Szaflarach przez wiele lat funkcjonowała otworzona w 1969 r. **wytwórnia nart POLSPORT**. Produkowano w niej m.in. narty metalowe i epoksydowe, które z uwagi na niedostępność nart zagranicznych niemal zdominowały rynek w Polsce w okresie PRL. Wytwórnia została zlikwidowana na początku lat 90. XX w.

Miejscowością za Szaflarami, przez którą przebiega *Zakopianka*, jest **Bańska Niżna**. Znajduje się tu jedno z ujęć wód geotermalnych o wyjątkowo wysokiej, jak na polskie warunki geologiczne, temperaturze. Wynosi ona około 86 °C. Wykorzystując to otwarto w 2008 r. kompleks basenów termalnych nazwanych, niezgodnie w położeniem, Termami Szaflary. Są one widoczne po lewej stronie *Zakopianki*.

W Bańskiej Niżnej, dokładnie na osiedlu Chodówka, mieszkał przez wiele lat pochodzący z Gliczarowa Dolnego **Piotr Kułach** (1821-1910). Był to ludowy cieśla, rzeźbiarz i konstruktor oraz właściciel miejscowej gonciarni. Jego bardziej znanym bratem był Wojciech Kułach, nazywany Leonardem da Vinci z Gliczarowa, autor m.in. ołtarzy w kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Zakopanem (tzw. stary kościół przy Pęksów Brzyzku).

Następną miejscowością na trasie *Zakopianki* jest **Biały Dunajec**. Korzenie miejscowości sięgają XVI w. Zasadźcą wsi był kmieć Jędrzej Pawlik, którego potomkowie za zasługi w walkach zostali nobilitowani i przyjęli znane i popularne na Podhalu do dzisiaj nazwisko Pawlikowski. Z rodziny tej pochodzi m.in. Maciej Pawlikowski, ratownik TOPR, pierwszy zimowy zdobywca Czo Oju (8210 m) w Himalajach.

W Białym Dunajcu urodził się w 1873 r. **Andrzej Galica**, generał brygady Wojska Polskiego, legionista i dowódca Brygady Górskiej podczas wojny polsko-bolszewickiej, a później twórca formacji strzelców podhalańskich. Po przejściu na emeryturę udzielał się jako działacz regionalnego ruchu podhalańskiego. W Białym Dunajcu znajduje się jego pomnik.

Z Białego Dunajca pochodzą członkowie założonego w 1992 r. **zespołu Trebunie-Tutki**. Założycielem zespołu był zmarły w 2012 r. Władysław Trebunia-Tutka, którego dzieło kontynuuja

synowie Krzysztof i Jan. Największą sławę zespołowi przyniosła płyta *Songs of glory/Pieśni chwały*, która została nagrana w 2008 r. wraz z jamajskim zespołem reggae – Twinkle Brothers.

W Białym Dunajcu *Zakopianka* przecina rzekę o tej samej nazwie. **Biały Dunajec** powstaje w Poroninie z połączenia potoków Zakopianka oraz Poroniec. Jego długość wynosi 31 km. W ostatnich latach głośno jest o planowanej modernizacji mostu na *Zakopiance* nad Białym Dunajcem. Z powodu protestów najbliższych mieszkańców oraz prawdopodobnie nielegalnej (obecnie trwa spór administracyjnoprawny) budowie pensjonatu w miejscu, gdzie miał powstać przyczółek nowego mostu, modernizacja ta została odłożona w czasie bez perspektywy na szybką realizację. Obecnie na starym moście obowiązuje ruch wahadłowy, co często skutkuje gigantycznymi korkami.

Zabudowania Białego Dunajca płynnie przechodzą w zabudowania **Poronina**. Miejscowość powstała prawdopodobnie na miejscu średniowiecznej dużej polany wypasowej użytkowanej przez mieszkańców Białego Dunajca. W XVII w. wieś uzyskała niezależność. W XIX w. w Poroninie dynamicznie rozwijał się przemysł. Powstała wtedy m.in. kuźnia, w której wyrabiano cenione na Podhalu kosy i lemiesz. Do dzisiaj przypomina o tym nazwa części Poronina – Kośne Hamry. W XIX w. Poronin był znanym ośrodkiem turystycznym, którego sława początkowo przewyższała Zakopane. Bywali tu m.in. Jan Matejko, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leon Wyczółkowski, itp.

W latach 1913-1914 w karczmie w Poroninie często bywał mieszkający przez pewien czas w Białym Dunajcu **Włodzimierz Lenin**. W Poroninie spotykał się z przyjeżdżającymi z Rosji rewolucjonistami, a także planował zorganizować tu szkołę partyjną.

W 1947 r. otwarto w Poroninie poświęcone Leninowi muzeum, które funkcjonowało do 1990 r. Przez cały okres PRL muzeum było obowiązkowym miejscem wycieczek szkolnych. Przed muzeum postawiono jego pomnik, który obecnie znajduje się przy pałacu w Kozłówce na Lubelszczyźnie. W 1970 r. działacze opozycyjnej organizacji „Ruch” planowali wysadzenie pomnika oraz spalenie muzeum. Do akcji nie doszło ze względu na zdemaskowanie inicjatorów akcji przez agenta SB.

Po wschodniej stronie Poronina znajduje się widoczne z *Zakopianki* wzniesienie **Galicowa Grapa** (980 m). Zlokalizowany jest na nim współczesny wyciąg narciarski, nieopodal którego znajdują się ruiny przedwojennej skoczni narciarskiej o punkcie konstrukcyjnym K30. Na szczycie odsłonięto w 1910 r. stalowy krzyż upamiętniający 500-lecie zwycięstwa pod Grunwaldem. Roztacza się stąd bardzo ładna panorama na Tatry.

Przy wyjeździe z Poronina *Zakopianka* krzyżuje się z drogą wojewódzką prowadzącą do Bukowiny Tatrzańskiej. Tuż przy skrzyżowaniu przebiega linia kolejowa do Zakopanego. Bardzo duży ruch samochodowy oraz częste zamykanie przejazdu kolejowego często powodują korki w tym miejscu. Planowana od wielu lat przebudowa **skrzyżowania w Poroninie** była oprostowywana przez właścicieli najbliższych budynków, którzy nie zgadzali się na oddanie części swoich posesji pod rozbudowę drogi. Ostatecznie podjęto decyzję o przebudowie skrzyżowania obejmującej również skrzyżowanie z drogą do Zębu. Zakończenie prac planowane jest na listopad 2017 roku.

Zabudowania Poronina niemal niezauważalnie przechodzą w chaotyczną zabudowę **Zakopanego**. Nazwa obecnej zimowej stolicy Tatr wywodzi się prawdopodobnie od tego, że w rejonie Ustupu – części Zakopanego, przez którą obecnie przechodzi *Zakopianka* – w XV lub XVI w. istniała polana o nazwie »Kopane«. Miejscowość, która później się za nią rozwijała uzyskała wobec tego nazwę »*Za Kopanem*«, która z czasem przekształciła się w »*Zakopane*«.

Zakopane początkowo funkcjonowało jako sezonowa osada pasterska. Z czasem zaczęły powstawać na jego obszarze zabudowania całoroczne. Z uwagi na odległość od ośrodków administracyjnych oraz status królewskiej, jego mieszkańcy cieszyli się względnie dużą swobodą. W XVIII w. zaczął rozwijać się w Zakopanem przemysł hutniczy. W Kuźnicach powstała huta żelaza, która była największym zakładem metalurgicznym ówczesnej Galicji. W 1824 r. Zakopane wraz ze

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

znaczłą część Tatr zostało sprzedane rodzinie Homolaców, później jego właściciele zmieniali się kilkakrotnie. W 1889 r. właścicielem Zakopanego został hrabia Władysław Zamoyski, za którego czasów miejscowość znacznie się rozwinęła.

W II poł. XIX w. Zakopane, głównie dzięki staraniom dra Tytusa Chałubińskiego, rozwijało się bardzo dynamicznie jako miejscowość uzdrowiskowa i turystyczna, czego zwieńczeniem było uzyskanie w 1886 r. statusu uzdrowiska. Z czasem stało się najbardziej popularną i modną miejscowością turystyczną w Polsce, w której regularnie bywali m.in. Henryk Sienkiewicz, Stefan Żeromski, Władysław Orkan, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, itd.

Na przełomie października i listopada 1918 r. na terenie Zakopanego i jego okolic powołana została Rzeczpospolita Zakopiańska, czyli krótkotrwały organizm quasi-państwowy, który niepodległość ogłosił już 30 października 1918 r. Przewodniczącym powołanej wtedy w Zakopanem Rady Narodowej został Stefan Żeromski.

W okresie II wojny światowej Zakopane zostało przez władze hitlerowskie uznane za miasto, w którym poza miejscowymi mogą przebywać wyłącznie Niemcy. Działały w nim sanatoria, w których do zdrowia wracali ranni niemieccy żołnierze. W mieście funkcjonował owiany złą sławą na całym Podhalu areszt Gestapo, zwany popularnie – z uwagi na nazwę willi, w której się mieścił – Palace. W 1940 r. w Zakopanem odbyło się spotkanie wysokich funkcjonariuszy NKWD i Gestapo, podczas którego uzgadniano sposoby eksterminacji społeczności polskiej na zajętych terenach. Działalność III Rzeszy spotkała się z aprobatą części społeczności góralskiej, która funkcjonowała w ramach kolaboranckiej organizacji *Göralenvolk*. Pomimo dużej ilości Niemców Zakopane było istotnym punktem przerzutowym polskich kurierów na Węgry.

Po II wojnie światowej Zakopane dynamicznie rozwijało się jako ośrodek turystyczny i sportów zimowych. Bliskość Tatr przyciąga turystów górskich oraz taterników, a w miesiącach zimowych Zakopane tłumnie odwiedzają narciarze, chociaż z ofertą narciarską miasta coraz odważniej konkuruje Białka Tatrzańska. Obecnie wśród największych problemów Zakopanego należy wymienić niedrożny układ komunikacyjny, niemal niekontrolowaną i nieprzemyślaną rozbudowę urbanistyczną miasta oraz smog.

Jeśli chodzi o interesujące miejsca, to w Zakopanem warto zobaczyć drewniany kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Klemensa z połowy XIX w. oraz znajdujący się przy nim Stary Cmentarz na Pęksowym Brzyzku. Jest to pierwszy cmentarz w Zakopanem, na którym spoczywają sławni pisarze, artyści i taternicy, m.in. Tytus Chałubiński, Stanisław Witkiewicz, Władysław Orkan, Kornel Makuszyński, itd. Warto zobaczyć również kościół parafialny Świętej Rodziny na Krupówkach (1877-1896), a także obiekty zbudowane w stylu zakopiańskim według projektów Stanisława Witkiewicza: kaplicę na Jaszczurówce (1904-08), willę pod Jedłami (1897), willę Oksza (1894-95) oraz willę Koliba (1892).

W mieście znajduje się również szereg warty odwiedzenia muzeów (m.in. Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego, Muzeum Przyrodnicze TPN, itp.) oraz galerii (m.in. Galeria Władysława Hasióra, Galeria Antoniego Rząsy).

Zakopane znane jest również jako ośrodek sportów zimowych. Dotychczas pięciokrotnie organizowano tutaj Mistrzostwa Świata (w Narciarstwie Klasycznym: 1929, 1939, 1962; w Narciarstwie Alpejskim: 1939, w Biathlonie: 1969), a Dwukrotnie – w latach 1993 i 2001 – Uniwersjady.

Zakopianka przebiega nieopodal **Harendy**, części Zakopanego położonej na zboczach Rafaczańskiej Grapy (943 m), stanowiącej wschodnie przedłużenie grzbietu Gubałówki (1129 m). W znajdującej się tutaj willi „Harenda”, mieszkał w latach 1923-1926 Jan Kasprowicz, polski poeta, dramaturg i tłumacz. W 1933 r. dzięki staraniom wdowy po nim, a także zaprzyjaźnionych Kornela

ZAKOPIANKA

Skrypt szkoleniowy SKPG Kraków – tylko do użytku wewnętrznego!

Makuszyńskiego i Leopolda Staffa, w budynku powstało Muzeum Jana Kasprowicza. Obok willi poety wzniesiono według projektu Karola Stryjeńskiego kamienne mauzoleum, do którego przeniesiono jego prochy.

Na Harendzie znajduje się także drewniany kościół pw. św. Jana Ewangelisty z XVIII w., który w 1947 r. został tutaj przeniesiony z Zakrzowa koło Kalwarii Zebrzydowskiej. W okresie zimowym na stokach Rafaczańskiej Grapy funkcjonuje ośrodek narciarski.

Do Zakopanego wjeżdżamy ulicą Kasprowicza. *Zakopianka* kończy się na rondzie, do którego poza nią dochodzą również ulice Chramcówki (prowadzi w stronę dworców kolejowego oraz autobusowego) oraz Nowotarska (prowadzi do centrum Zakopanego).

Po przejechaniu 101 km wreszcie jesteśmy na miejscu.

3. Podziękowanie i prośba

Chciałbym podziękować Agnieszce Łach-Stankowskiej i Michałowi Pacyna z Komisji Szkoleniowej SKPG Kraków za zapoznanie się z pierwotną wersją skryptu i przekazanie mi cennych uwag, które zostały uwzględnione w ostatecznej wersji skryptu.

Wszyscy, którzy w skrypcie znajdą jakiegokolwiek rodzaju nieścisłości, chcieliby go w jakiś sposób uzupełnić, bądź chociażby przesłać swoje uwagi czy opinie proszeni są o kontakt mailowy: p_konieczny@skpg.krakow.pl.

Skrypt napisany został w styczniu i lutym 2017 r. Pierwsza aktualizacja i uzupełnienie, przy której w znacznej mierze korzystałem z uwag Michała Gawlika, została dokonana w sierpniu 2017 r.